

İSLÂM MEZHEPLERİ TARİHİ ÖĞRETİMİ AÇISINDAN İMAM-HATİP LİSESİ MÜFREDATININ DEĞERLENDİRİLMESİ*

Evaluation of Imam-Hatip High School's Curriculum in Terms of History of Islamic Sects Education

Mehmet KUBAT¹

Öz

İlahiyat ve İslâmî İlimler Fakültelerine öğrenci, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın çeşitli kurumlarında istihdam edilmek üzere kalifiye eleman yetiştiren ortaöğretim kurumlarımızdan başında İmam-Hatip Liseleri gelmektedir. Ne var ki İmam-Hatip Lisesi öğrencilerinin, resmi öğretim programlarıyla çeşitli dini konularda bilgi dünyaları şekillendirilirken, mezhepler konusunda istenen bilgi ve donanımda yetiştirilemedikleri bir gerçektir. Bunun temel nedenlerinden biri İmam-Hatip Lisesi müfredatında doğrudan *İslâm Mezhepleri Tarihi* dersinin yer almaması ve konuyla ilgili diğer derslerde de mezhep mefhumunun yeterince öğretilmemesidir. Tabiat boşluk kabul etmez; bu alandaki boşluğun çoğunlukla informal alanda faaliyet gösteren ve dini istismar eden çevreler tarafından doldurulduğu müşahede edilmektedir. Sonuçta İmam-Hatipli öğrenciler, zorunlu olarak kendilerini bir mezhebin taraftarı yahut dini bir grubun doğrudan içinde bulmakta ve mensubu bulunduğu mezhebi din olarak algılayan, diğerlerini ise din dışı

Abstract

Imam-Hatip High Schools is one of the educational institutions which educates students to the Faculties of Theology and Islamic Sciences and educates qualified personnel to work in various institutions of the Presidency of Religious Affairs. However, it is a fact that the students of Imam-Hatip High School cannot be educated in the knowledge and equipment required about sects while shaping the worlds of knowledge on various religious subjects through official education programs. One of the main reasons for this is that Imam-Hatip High School curriculum does not include the *History of Islamic Sects* directly and that the notion of sect cannot be taught sufficiently in other courses on the subject. Nature does not accept spaces; it is observed that the gap in this field is mostly filled by circles operating in the informal field and exploiting religion. As a result, the students of Imam-Hatip necessarily find themselves directly in the support

* Bu çalışma Uluslararası Geleneğin İnşasında İmam-Hatip Okulları Sempozyumu'nda "Güncel Mezhep Tartışmaları Ekseninde İmam-Hatip Müfredatının Değerlendirilmesi" (Malatya İlahiyat Vakfı Yayınları, ss. 357-375, Malatya, 2017) başlığıyla sunulan tebliğin ilave ve çıkarımlarla geliştirilip yeniden düzenlenerek makale formatına dönüştürülmüş şeklidir.

¹ Prof. Dr., İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslâm Mezhepleri Tarihi Anabilim Dalı Malatya, Türkiye/ e-posta: mehmet.kubat@inonu.edu.tr / Orcid Id: <https://orcid.org/0000-0001-6729-7652>.

Başvuru Submission	Kabul Accept	Yayın Publish
20.06.2019	08.12.2019	31.12.2019

DOI 10.18403/emakalat.580402

görüp ötekileştiren yanlış bir zihniyete sahip olabilmektedir. Oysa gerçekte mezhep din değil, dinin yorumu sonucu doğan beşerî bir formdur. Bu nedenle İmam-Hatip Lisesi müfredatında İslâm Mezhepleri Tarihi dersinin ihdas edilmesi, bu disipline ait öğretim programı ve yöntemin günümüz şartları içinde yeniden değerlendirilmesi ve geliştirilmesi, derslerde mezheplere dair objektif kriterlere bağlı kalınarak yazılmış ders kitapların okutulması, ayrıca mezheplerin ele alındığı konu başlıklarının öğrencilerin güncel dini hâdiseleri anlamlandırması ve kavramasına yardımcı olacak nitelikte yeniden dizayn edilmesi zorunludur. Bu makalede, İslâm Mezhepleri Tarihi öğretimi açısından içinde mezhep konularının ilk olarak yer aldığı 1963'ten günümüze İmam-Hatip Lisesi müfredatı değerlendirilecek, ilgili müfredatın yeniden düzenlenmesinin yolları tartışılacak, bu bağlamda İmam-Hatip Liselerinin program geliştirme çalışmalarına yeni bilgi ve bakış açısı sunma cihetiyle katkı sağlanmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: İmam-Hatip Okulları, Eğitim, Müfredat, Din, Mezhep.

of a sect or a religious group and may have the wrong mentality that perceives the sect as a religion and the others as non-religious. The fact is, however, that the sect is not a religion, but a human form that arises from the interpretation of religion. For this reason, the establishment of the Islamic Sects History course in the curriculum of Imam-Hatip High School, the re-evaluation and development of the teaching program and method of this discipline in today's conditions, the teaching of the textbooks written according to the objective criteria related to the sects, and the teaching of the sects it must be redesigned to help make sense and comprehension of events. In this article, the Imam-Hatip High School curriculum will be evaluated from 1963 to the present, which includes the first sectarian issues in terms of the teaching of the Islamic sects will be provided.

Key words: İmam-Hatip Schools, Education, Curriculum, Religion, Sect.

Giriş

İmam Hatip Liseleri, temelde Selçuklular döneminde *Nizamiye Medreseleri* ile başlayan ve *Osmanlı Medreseleri* ile devam eden eğitim geleneğinin, Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde toplumun ihtiyaçlarının göz önünde bulundurularak kendine mahsus yollarla geliştirilmesi ve güncellenmesi sonucu ortaya çıkan yeni eğitim kurumlarıdır. Bu kurum, 1924-1930 yılları arasında *İmam-Hatip Mektebi*, 1949-1951 yılları arasında *İmam-Hatip Kursu*, 1951-1972 yılları arasında *İmam-Hatip Okulu* ve 1973'ten günümüze kadar da *İmam-Hatip Lisesi* adıyla² varlığını devam ettirmektedir.

² Halis Ayhan, "Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimine Genel Bakış", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* Ö.S. (CUMH. 75) (1999): 237-254;

İmam-Hatip Liselerinin resmi kuruluş amaçları temelde “imam” ve “hatip” yetiştirmek olsa da,³ toplum nezdinde bundan çok daha öte anlam ifade eden bir öneme sahiptir. Bu yönüyle İmam-Hatip Liseleri, kuruluşundan bugüne Türkiye gündemindeki önemini her zaman muhafaza etmiştir. Nitekim bu kurumun toplumdaki algısı meslek okullarından ziyade, “dini-ahlâki eğitim kurumları” olduğu için, bu durum İmam-Hatip “tarafدارları” ve “karşıtları” şeklinde iki zümrenin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Bu bağlamda bir yandan toplumun ana gövdesini oluşturan dindar ve muhafazakâr kesiminin İmam-Hatip Liselerine olağan üstü ilgi göstermesi, sahiplenmesi ve bu kurumlara her açıdan destek olması; diğer yandan kendilerini çoğunlukla “laik” veya “çağdaş” olarak tanımlayan karşıt zümrenin Tevhid-i Tedrisat’ın “öğrenim birliği” ilkesini zedelediği iddiasıyla İmam-Hatip Okullarına karşı duruşu, bu okulların açıldığı günden itibaren sürekli siyasi polemiklere konu olmasına sebebiyet vermiştir.⁴

İmam-Hatip Liselerinin toplumun dindarlaşması ve muhafazakârlaşması üzerinde etkin role sahip olması, dindar ve muhafazakâr kesim tarafından bu kurumların sayısının çoğaltılması yönünde olağanüstü bir ceht ve gayretin gösterilmesine neden olurken; bu durumdan ciddi rahatsızlık duyan karşıt zümrenin, söz konusu kurumların sayısının azaltılması veya tamamen kapatılması yönünde teklif ve çalışmalara girişmelerine sebep olmuştur.

Ancak, İmam-Hatipler sayesinde eldeki rejim ve modernliğin kazanımlarının yok edildiğini öne süren⁵ karşıt cephenin zaman zaman etkin çabasına rağmen, İmam-Hatip Liseleri hem nitelik ve

Ayhan, “İmam-Hatip Lisesi”, *Diyanet İslam Ansiklopedi* (İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2000), XVII/191-193; İrfan Bozan, *Devlet İle Toplum Arasında Bir Okul: İmam Hatip Liseleri. Bir Kurum: Diyanet İşleri Başkanlığı*, TESEV Yayınları, İstanbul, 2007, s. 4.

³ Krş. Ruşen Çakır - vd., *İmam-Hatip Liseleri: Efsaneler ve Gerçekler* (İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etütler Vakfı (TESEV), 2004), 57-63; Bozan, *Devlet ile Toplum Arasında Bir Okul: İmam Hatip Liseleri, Bir Kurum: Diyanet İşleri Başkanlığı*, 11-16.

⁴ Bozan, *Devlet ile Toplum Arasında Bir Okul: İmam Hatip Liseleri. Bir Kurum: Diyanet İşleri Başkanlığı*, s. 21.

⁵ Necdet Subaşı, “Bazı Öznellikler: Bir Tartışma Kriteri Olarak İmam-Hatip Okulları”, *Muhafazakar Düşünce* 2/6 (2005): 102.

nicelik yönünden, hem de okul ve öğrenci sayısı bakımından sürekli artış göstermiştir.

Doğunun gelenekseli ile batının modernini bir uyum içerisinde sunma çabası, son yıllarda pek çok Müslüman ülke için İmam-Hatip Okullarının bir “model” özelliği kazanmasına sebep olmuştur.⁶ Nitekim kuruluşundan günümüze kadar ortaya koyduğu bu söz konusu özgün eğitim yöntemiyle İmam-Hatip modeli, yalnız Türkiye’de değil, İslâm dünyasında birçok ülkenin dikkatini çekmiştir. Pakistan başta olmak üzere, birçok ülkenin dikkatle takip ettiği dinî eğitim tecrübesi modeli olarak İmam-Hatip Okullarının, öğretim programlarında birçok farklı konu yer alırken, hayatın bir gerçekliği demek olan mezhep, meşrep, akım veya dinî oluşumların güncel yapısının, öğrencilerin dünyasında nasıl karşılık bulduğu sorusu yanıtız kalmaktadır. Bu bağlamda “Mezhepler Tarihi konularını içeren öğretim programlarında mezhep mefhumu ve güncel mezhep tartışmaları yeterince ele alınmakta mıdır?” ve “bu konuların işlendiği ünitelerde konuların ele alınış biçimi ve bağlamı nedir?” gibi sorular güncelliğini korumaktadır.

Bu makalede ele aldığım konuların bir bölümünü teşkil eden günümüz İmam-Hatip Liselerinde okutulan ders kitaplarının içeriğinin İslâm Mezhepleri Tarihi açısından incelenmesi kısmını daha önce *Uluslararası Geleneğin İnşasında İmam-Hatip Okulları Sempozyumu*’nda “Güncel Mezhep Tartışmaları Ekseninde İmam-Hatip Müfredatının Değerlendirilmesi” başlığıyla tebliğ olarak sunmuştum.⁷ Daha sonra konuyu daha ayrıntılı olarak ele alma imkânım oldu. Bu bağlamda çalışmaya 1963-2000 yılları arasında okutulan İmam-Hatip Lisesi ders kitaplarının içeriğinin İslâm Mezhepleri Tarihi açısından incelenmesi konusunu da ilave ettim. Böylece sunduğum tebliğden daha farklı yeni bir metin ortaya çıkmış oldu. En son yaptığım bazı ilave ve çıkarımlarla tebliği

⁶ Ahmet Koyuncu - Mehmet Birekul, “Bir Model Arayışı Olarak Uluslararası İmam Hatip Liseleri”, *Muhafazakâr Düşünce (Dergi)* 10/40 (2014): 173-175.

⁷ Mehmet Kubat, “Güncel Mezhep Tartışmaları Ekseninde İmam-Hatip Müfredatının Değerlendirilmesi”, *Uluslararası Geleceğin İnşasında İmam-Hatip Okulları Sempozyumu* (Malatya: İnönü Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları, 2017), 357-375.

geliştirip makale formatında yeniden düzenleyerek yayınlamaya karar verdim.

Bu çalışmada önce Türkiye'nin dinî ve kültürel hayatında son derece önemli bir fonksiyon üstlenen İmam-Hatip okullarının ayrıntıya girmeden kısa tarihini aktaracak, özetle yeni açılan *Uluslararası İmam-Hatip Liseleri* ile *Proje İmam-Hatip Liselerinden* söz edecek ve daha sonra da güncel mezhep tartışmaları ekseninde İmam-Hatip Lisesi müfredatının yeniden düzenlenmesinin yollarını tartışmak istiyorum. Böylece İmam-Hatip Liselerinin program geliştirme çalışmalarına yeni bilgi ve bakış açısı sunma cihetiyle katkı sağlamaya gayret göstereceğim.

1. İmam-Hatip Okullarının Kısa Tarihçesi⁸

Günümüz İmam-Hatip Liseleri'nin atası olarak, 1913 yılında *imam* ve *hatip* yetiştirmek üzere açılan ve daha sonra *Medresetü'l-Vaazîn* ile birleştirilerek *Medresetü'l-İrşâd* adını alan *Medresetü'l-Eimmeti ve'l-Hutaba* kabul edilir. Ancak Tevhid-i Tedrisat Kanunu, medreselerin kapatılmasını öngördüğü için, *Medresetü'l-Eimmeti ve'l-Hutaba* 3 Mart 1924 tarihi itibarıyla kapatılmıştır. Fakat bu kanunun din görevlisi eğitimini düzenleyen 4. maddesi *imam* ve *hatip* ihtiyacının karşılanabilmesi için ayrı okulların açılmasını öngördüğünden, kanunda öngörülen okullar, 1924 yılında *İmam-Hatip Mektepleri* adı altında 29 merkezde açılmıştır. Ancak 1929

⁸ Krş. Halis Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1999); Halis Ayhan, "Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi Genel Bakış", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* Ö.S. (CUMH. 75) (1999): 237-254; Öz Mustafa, "Musta'liyye", *Diyanet İslam Ansiklopedi* (İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2006), 32: 191-193; Recep Kaymakcan-İbrahim Aşlamacı, "İmam Hatip Lisesi Literatürü Üzerine Biyografik Bir İnceleme", *Değerler Eğitimi Dergisi*, 9/22 (2011): 71-101.

İbrahim Aşlamacı, "Türkiye'nin İslam Eğitim Modeli: İmam-Hatip Okulları ve Temel Özellikleri", *Turkish Studies=Türkoloji Araştırmaları (Dergi)* 9/5 (2014): 151-202; Aşlamacı, "Türkiye'nin İslam Eğitim Modeli", 268-275; Eyüp Şimşek, "Çok Partili Dönemde Yeniden Din Eğitimi ve Öğretimine Dönüş Süreci (1946-1960)", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 49 (2013): 392-404; Koyuncu - Birekul, "Bir Model Arayışı Olarak Uluslararası İmam Hatip Liseleri", 173-175; Bozan, *Devlet İle Toplum Arasında Bir Okul: İmam Hatip Liseleri, Bir Kurum: Diyanet İşleri Başkanlığı*, 11-48; Ahmet Ünsür, *Kuruluşundan Günümüze İmam-Hatip Liseleri*, (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2005); Ruşen Çakır - vd., *İmam-Hatip Liseleri: Efsaneler ve Gerçekler* (İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etütler Vakfı (TESEV), 2004), 11-48.; https://tr.wikipedia.org/wiki/İmam_hatip_lisesi.

yılında sayıları 2'ye kadar düşen *İmam-Hatip Mektepleri*, 1930 yılında öğrenci yokluğu nedeniyle tamamen kapatılmıştır.⁹

Demokrat Parti, 1950 seçim döneminde halka *İmam-Hatip Okullarını* tekrar açma sözü verdi. Seçimlerden başarıyla çıkan ve iktidara gelen Demokrat Parti, halka verdiği sözü tutarak, iktidarının ilk yılında *İmam-Hatip Okullarını* yeniden açtı. 1951-1952 döneminde İmam-Hatip Okulları 7 ilde açıldı. 1963-1964 öğretim yılında *İmam-Hatip Okullarına* ilk defa parasız yatılı öğrenci alınmaya başladı. 1970-1971 döneminde ise *İmam-Hatip Okullarının* sayısı 72'ye yükseldi¹⁰.

İmam-Hatip Okullarının adı 1973 yılından itibaren *İmam-Hatip Liseleri* olarak değiştirildi. 1974 yılında CHP-Millî Selâmet Partisi Hükümeti döneminde İmam-Hatip Liseleri'nin ortaokul bölümü yeniden açıldı. Ayrıca 29 yeni *İmam-Hatip Lisesi* açılarak okul sayısı 101'e çıkarıldı.¹¹

Kızını kaydetmek isteyen fakat olumsuz yanıt alan bir velinin mahkemeye başvurması sonucu o güne kadar sadece erkek öğrencilerin alındığı *İmam-Hatip Liselerine* Danıştay kararı ile 1976 yılından itibaren kız öğrenciler de alınmaya başlandı. 1975-1978 yılları arasında Millî Selâmet Partisi'nin ortak olduğu hükümetler döneminde 230 yeni *İmam-Hatip Lisesi* açıldı.¹²

12 Eylül 1980 askeri darbesinden sonra 1985'e kadar hiçbir yeni *İmam-Hatip Lisesi* açılmadı. Ancak bu dönemde Temel Eğitim Kanunu'nun 32. maddesinde yapılan bir değişiklikle İmam-Hatip

⁹ Mustafa Öcal, "Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* VII/7 (1998): 242; Bozan, *Devlet İle Toplum Arasında Bir Okul: İmam Hatip Liseleri, Bir Kurum: Diyanet İşleri Başkanlığı*, 12; İhsan Toker - Celal Özcan, "Laiklik ve Sekülerleşme Bağlamında İmam Hatip Liselerinin Dünü, Bugünü, Yarını", *Eski Yeni: Anadolu İlahiyat Akademisi Araştırma Dergisi*, 35 (2017): 40.

¹⁰ Toker - Özcan, "Laiklik ve Sekülerleşme Bağlamında İmam Hatip Liselerinin Dünü, Bugünü, Yarını", 41.

¹¹ Bozan, *Devlet İle Toplum Arasında Bir Okul: İmam Hatip Liseleri, Bir Kurum: Diyanet İşleri Başkanlığı*, 17; Toker - Özcan, "Laiklik ve Sekülerleşme Bağlamında İmam Hatip Liselerinin Dünü, Bugünü, Yarını", 41.

¹² Bozan, *Devlet İle Toplum Arasında Bir Okul: İmam Hatip Liseleri, Bir Kurum: Diyanet İşleri Başkanlığı*, 20; Ayfer Yıldırım, "Millî Bir Gençlik Yetiştirilmesi Ödevinde İmam-Hatiplerin Hâl-i Pür-Melâli", *Eğitime Bakış Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*, 11/35 (2015): 41.

Lisesi mezunlarının üniversitelerin tüm bölümlerine gidebilmesine olanak tanındı. Yapılan bu değişiklik, İmam-Hatip Liselerinin geleceği açısından hayati derecede önemli bir adımdı. Bu önemli adımı Anadolu İmam-Hatip Liselerinin açılması takip etti. 1985'te ilk *Anadolu İmam-Hatip Lisesi* olan *Kartal Anadolu İmam-Hatip Lisesi* açıldı.¹³

Bütün bu olumlu gelişmelerle birlikte 28 Şubat 1997 tarihinde toplanan Milli Güvenlik Kurulu'nda "İrticayla Mücadele Eylem Planı" kapsamında yürürlüğe konulan iki uygulama, İmam-Hatip Liseleri'ni tamamen bitirmeye yönelik olumsuz adımlardı. Bunlar:

1. 8 yıllık kesintisiz eğitimin başlaması neticesinde İmam-Hatip Liselerindeki ortaöğretim bölümlerinin kapatılması. Mesut Yılmaz'ın Başbakanlığı döneminde 16 Ağustos 1997 tarihinde çıkarılan 4306 sayılı "Sekiz Yıllık Kesintisiz Öğretim Yasası", İmam-Hatip Liselerinin ortaokul kısmının tamamen kapatılmasına yol açtı. Bu adım, İmam-Hatip Liseleri açısından kelimenin tam anlamıyla bir dönüm noktası oldu. Yasa ile İmam-Hatip Liseleri, 4 yıllık meslek liseleri haline getirildiler.¹⁴

11. Üniversite sınavlarındaki katsayı uygulaması ile İmam-Hatip Lisesi mezunlarının kendi alanları dışındaki üniversitelere girmesinin engellenmesi. 1998 yılında YÖK tarafından üniversite sınavı puanları hesaplaması ile ilgili olarak alınan bir diğer karar ise, gerçekte İmam-Hatip Liselerini bitirme, yok etme, deyim yerindeyse köküne kibrit suyu dökme planıydı. Karar, İmam-Hatip Lisesi mezunlarının ortaöğrenim başarı puanlarının hesaplaması sırasında, mezun puanların 0.5 yerine 0.2 katsayısı ile çarpılmasını getiriyordu. Bu uygulama, İmam-Hatip Lisesi mezunlarının üniversitede İlahiyat Fakülteleri dışındaki bölümlere girmesini neredeyse tamamen engelleyecek nitelikteydi. Nitekim *Anadolu İmam-Hatip Liseleri*, katsayı kararı öncesinde öğrencilerinin yüzde 80'inden fazlasını 4 yıllık fakülteleere yerleştirebiliyorken, söz

¹³ Bozan, *Devlet İle Toplum Arasında Bir Okul: İmam Hatip Liseleri, Bir Kurum: Diyanet İşleri Başkanlığı*, 20; Yıldırım, "Milli Bir Gençlik Yetiştirilmesi Ödevinde İmam-Hatiplerin Hâl-i Pür-Melâli", 43.

¹⁴ Ayhan, "DİA", 17: 193; Tuncay Karateke, "İmam Hatip Liselerine Dair Bazı Tespit ve Öneriler", *Eğitime Bakış Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi* 11/35 (2015): 70.

konusu katsayı kararı sonrası bu oran yüzde 20'in de altına düştü.
15

28 Şubat post-modern darbe sürecinde söz konusu "İrticayla Mücadele Eylem Planı" çerçevesinde yürürlüğe konan kararlar, İmam-Hatip Liselerini yeteri kadar öğrenci bulamama ve kapanma sıkıntısıyla yüz yüze getirdi. Zaten bu uygulamanın nihaî hedefi, yeteri kadar öğrenci talebi olmadığı gerekçesiyle, İmam-Hatip Liselerini kapatmaktı. Nitekim aynı gerekçe bu okulların birer birer kapanmasını beraberinde getirdi. Bu uygulamaların yürürlüğe konmasıyla 1997-2003 yılları arasında İmam-Hatip Liselerinde okuyan öğrenci sayılarında da ciddi düşüş meydana gelmesine yol açtı.¹⁶

İktidara geldikleri 2002'den itibaren İmam-Hatip Liselerinin üstlendikleri fonksiyonları yeniden icra etmeleri ve tekrar canlanmaları yönünde Ak Parti hükümetleri tarafından birçok adım atıldı. Nitekim 2009 yılında hükümet tarafından katsayı uygulaması kaldırıldı. Ne yazık ki bu karar, Danıştay tarafından iptal edildi.¹⁷

Daha sonra dönemin Ak Parti hükümeti tarafından katsayı farkının azaltılmasına yönelik bir uygulama yürürlüğe sokuldu. Bu uygulama sonucu 1 Aralık 2011'den itibaren puan sistemi tamamen ortadan kaldırıldı. Bu tarihten itibaren İmam-Hatip Lisesi mezunlarının kendi alanları dışındaki üniversite bölümlerine girme imkânı sağlanmış oldu. Böylece İmam-Hatip Lisesi mezunlarının üniversite sınavlarındaki başarısı yeniden yükselmeye başladı.¹⁸

Ak Parti hükümeti tarafından yürürlüğe konulan *İlköğretim ve Eğitim Kanunu* ve *Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun* ile birlikte 2012-2013 eğitim öğretim döneminde İmam-Hatip

¹⁵ Mustafa, "DİA", 32: 17; Karateke, "İmam Hatip Liselerine Dair Bazı Tespit ve Öneriler", 70.

¹⁶ Akpınar, "Eğitimde Madde-Mana Dengesi Arayışı: İmam-Hatip Okulları", 17.

¹⁷ Mehmet Zeki Aydın, "Dünden Bugüne İmam-Hatip Liseleri (Tarihî Gelişim)", *Eğitime Bakış Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi* 11/35 (2015): 70; Yıldırım, "Milli Bir Gençlik Yetiştirilmesi Ödevinde İmam-Hatiplerin Hâl-i Pür-Melâli", 44.

¹⁸ Aydın, "Dünden Bugüne İmam-Hatip Liseleri (Tarihî Gelişim)", 70.

Liselerinin ortaokul bölümleri de tekrar açıldı ve 5. sınıf öğrencileri bu okullara kaydedilmeye başlandı. ¹⁹

2014-2015 eğitim-öğretim yılından itibaren bütün İmam-Hatip Liseleri, *Anadolu İmam-Hatip Liselerine* dönüştürüldü ve Orta Okullarda girdikleri TEOG sınavı sonucuna göre öğrenci alan orta dereceli eğitim kurumları haline getirildi. ²⁰

2. Uluslararası İmam-Hatip Liseleri²¹

İslâm dünyası içerisinde son dönemlerde hemen her alanda gelişme grafiği hızla yükselen, yönetim şekli, benimsenen İslâm anlayışı ve doğu-batı arasındaki dengeyi olumlu yönde etkileyen din eğitimi modeli sebebiyle pek çok ülkenin dikkati Türkiye üzerine çevrilmiştir. Bu ülkelere destek olma, yeni bakış açıları kazandırarak yeni ufuklar açma stratejisi ile yetişmiş din adamı ihtiyacını karşılama ve eğitilmiş insan profiline katkı sağlama düşüncesi uluslararası düzeyde İmam Hatip Liselerinin açılmasında temel teşkil etmiştir.

Uluslararası İmam-Hatip Liselerinin açılmasının temel amacı, Müslüman ülke ve toplulukların din eğitimi ve din hizmetleri personelinin yetiştirilmesine yardımcı olmak, bu ülkelerle ülkemiz arasında sağlam, kalıcı dostluk köprüleri kurulmasını temin etmek ve hoşgörüyü dayalı din anlayışını yerleştirerek dünya barışına katkı sağlamak şeklinde belirlenmiştir. Bu bağlamda yurt dışından Türkiye'ye öğrenci getirerek bu öğrencilerin İslâm dinini doğru bir şekilde öğrenmelerini, bu ülkelerle ülkemiz arasında ilişkilerin geliştirilmesini ve aydın, entelektüel, din ve vicdan hürriyetini önceleyen, müspet bilimlerle donanmış din görevlilerinin yetiştirilmesini sağlamak temel hedef olmuştur. Bu alanda eğitim ve kültür işbirliğinin geliştirilmesi amacıyla 2006 yılında Milli Eğitim

¹⁹ Niyazi Kaya, "İmam-Hatip Liselerindeki Öğretmenlere Yönelik Düzenlenen Hizmetiçi Eğitim Faaliyetleri", *Eğitime Bakış Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi* 11/35 (2015): 47; Aydın, "Dünden Bugüne İmam-Hatip Liseleri (Tarihi Gelişim)", 70.

²⁰ Krş. Bozan, *Devlet İle Toplum Arasında Bir Okul: İmam Hatip Liseleri, Bir Kurum: Diyanet İşleri Başkanlığı*, 20; Toker - Özcan, "Laiklik ve Sekülerleşme Bağlamında İmam Hatip Liselerinin Dünü, Bugünü, Yarını", 46.

²¹ Koyuncu - Birekul, "Bir Model Arayışı Olarak Uluslararası İmam Hatip Liseleri", 173-175.

Bakanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğü ile Türkiye Diyanet Vakfı arasında bir protokol imzalanmış, bu protokole binaen ülkemizde Uluslararası İmam Hatip Liseleri açılmıştır. İlk olarak 2006 yılında Kayseri’de *Mustafa Germirli Uluslararası Anadolu İmam Hatip Lisesi*, ardından 2011 yılında İstanbul’da *Fatih Sultan Mehmet Uluslararası Anadolu İmam Hatip Lisesi*, 2012 yılında Konya’da *Mevlana Uluslararası Anadolu İmam Hatip Lisesi* ve son olarak da 2014 yılında *Uluslararası Pendik Anadolu Kız İmam-Hatip Lisesi* açılmıştır.²² Bu amaca matuf olarak, başta Balkanlar, Kafkaslar ve Afrika ülkeleri olmak üzere, Müslümanların yaşadığı ülkelerde din eğitimine ihtiyaç duyan başarılı öğrenciler bu okullara kabul edilmeye başlanmıştır. Bu sayede dünya ölçeğindeki Müslüman ülkelerin çocuklarının Türkiye’de eğitilmeleri sağlanmıştır.

Uluslararası İmam Hatip Liselerinin bugünkü konumunda Milli Eğitim Müdürlüğü Din Öğretimi Genel Müdürlüğü kadar Türkiye Diyanet Vakfı’nın da katkısı olmuştur. Zira kendi ülkelerinde çeşitli kriterler göz önünde bulundurularak seçilen ortaokul mezunu öğrencilerin ulaşım, sağlık ve diğer giderleri, yapılan protokol çerçevesinde Türkiye Diyanet Vakfı tarafından karşılanmaktadır. Başbakanlık onayı ile parasız yatılı öğrenci kapsamına alınan bu öğrencilerin barınma ve iâşe giderleri ise bakanlık tarafından karşılanmaktadır. Bu okullardan mezun olan öğrenciler, İlahiyat Fakültelerine sınavsız geçebilmekte veya aranan şartlar çerçevesinde istedikleri üniversitelerde üst öğrenime devam etme hakkına sahip bulunmaktadır. İlahiyat Fakültelerine devam eden öğrenciler yükseköğrenimleri süresince Türkiye Diyanet Vakfı tarafından desteklenirken, bu okullarda okumayan öğrenciler ise kendi imkânları ile burs bularak farklı fakültelerde okuma imkânına kavuşmaktadır.

²² “Uluslararası İmam Hatip Lisesi Öğrencisi Olma Fırsatı”, erişim: 21 Haziran 2019, <http://www.meb.gov.tr>.

3. Proje İmam-Hatip Liseleri²³

İmam-Hatip Liseleri, toplumdaki olağan üstü talep göz önünde bulundurularak, ilk kez 2016 yılında *Proje İmam-Hatip Liseleri* adı altında açılmaya başlanmış ve şöyle çeşitlendirilmiştir:

1. Uluslararası Anadolu İmam-Hatip Liseleri,
2. İngilizce Hazırlık Sınıfı Bulunan Anadolu İmam-Hatip Liseleri,
3. Arapça Hazırlık Sınıfı Bulunan Anadolu İmam-Hatip Liseleri,
4. Almanca Hazırlık Sınıfı Bulunan Anadolu İmam-Hatip Liseleri,
5. İspanyolca Hazırlık Sınıfı Bulunan Anadolu İmam-Hatip Liseleri,
6. Hazırlık Sınıfı Bulunmayan Anadolu İmam-Hatip Liseleri,
7. Fen ve Sosyal Bilimler Ağırlıklı Anadolu İmam-Hatip Liseleri,
8. Klasik Sanatlar ve Musiki Ağırlıklı Anadolu İmam-Hatip Liseleri,
9. Hâfız Öğrencilerin Eğitim Gördüğü Anadolu İmam-Hatip Liseleri.

2016 yılından itibaren başta İstanbul olmak üzere Türkiye'nin birçok ilinde açılan ve sayıları toplamda 34'ü bulan Proje İmam-Hatip Liseleri, bir yandan uluslararası okul statüsüne kavuşturulurken, diğer yandan toplum kesimlerinin tümünün eğitim ihtiyacını karşılayacak evrensel/cihanşümul liseler statüsüne ulaştırılmıştır.

Proje İmam-Hatip Liselerinin en büyük özelliği, idareci ve öğretmen kadrosunun belli kriterler göz önünde bulundurularak, doğrudan Milli Eğitim Bakanlığı tarafından seçilmesi ve tayin edilmesidir. Yetkililer tarafından büyük önem atfedilen bu okulların binası, öğrencisi, öğretmeni ve yöneticisi özel kriterlerle seçilerek tayin edilmektedir.

Proje İmam-Hatip Liselerinin bir diğer önemli özelliği de eğitimde üst düzey kalitenin hedeflenmesidir. Bu bağlamda Proje İmam-

²³ Mehmet Kubat, "Dindar Bir Neslin Yetişmesinde Proje İmam-Hatip Liseleri'nin Anlam ve Önemi", t.y., <http://www.malatyam.com/Ky-2076-DINDAR-BIR-NESLIN-YETISMESINDE-PROJE-IMAM-HATIP-LISELERININ-ANLAM-VE-ONEMI.html>.

Hatip Liselerinin, hem sosyal ve fen derslerdeki başarıları hem de dinî ve ahlâkî performansları açısından üstün donanımlı öğrenciler yetiştirmeyi ve bilhassa üniversite sınavında yüksek bir imaj oluşturmayı hedeflediği açıktır. Başta Tıp ve Diş Hekimliği Fakülteleri olmak üzere Uluslararası İlişkiler, Siyasal Bilimler, Hukuk, Mühendislikler ve diğer Fen ve Sosyal Bilimler alanında saygın fakültelerin en başarılı öğrencilerinin Proje İmam-Hatip Liselerinden mezun öğrenciler olması hedeflenmektedir.

4. İslâm Mezhepleri Tarihi Öğretimi Açısından İmam-Hatip Lisesi Müfredatının Değerlendirilmesi

Çağımızda kültürü oluşturan ve günceli şekillendiren konuların en başında kuşkusuz “mezhep”, “meşrep” veya “dinî akımlar” ekseninde ortaya çıkan tartışmalar gelmektedir. Bilhassa son zamanlarda kültürel olduğu kadar doğrudan siyasete de yön veren mezhep, meşrep ve dinî akımlar gündemdeki yerini korumaktadır. Ayrıca çatışmanın, kavganın, kargaşanın ve hatta savaşın dinî oluşumlar, akımlar ve bilhassa mezhepler üzerinden yapıldığı bu çağda, Müslümanların birlik ve beraberliklerini koruması açısından dinî oluşumlar, akımlar ve mezhepler gündemdeki önemini her zamandan daha çok korumaktadır.

Ahlâkî duyarlılık ve dinî eğitimle yetiştirilmesi hedeflenen İmam-Hatip Lisesi öğrencilerinin, resmi öğretim programlarıyla çeşitli dinî konularda bilgi dünyaları şekillendirilirken, dinî oluşumlar, akımlar, cemaatler, mezhepler ve meşrepler konusunda istenen bilgi ve donanımda yetiştirilemedikleri açıkça görülmektedir. Bunun temel nedenlerinden biri İmam Hatip Lisesi müfredatında doğrudan amelî/fikhî ve siyasi/itikadî mezheplerin görüş ve düşüncelerinin bütüncül anlamda verildiği ders ve/veya derslerin yer almamasıdır. İçerisinde mezheplerin görüşlerinin sathi olarak işlendiği diğer derslerde ise cemaat ve güncel mezhep tartışmalarının yeterince yapılmaması, öğrencilerin istenen bilgi ve donanımda yetiştirilememesinin bir diğer nedenidir. Öğrenciler açısından bakıldığında bu yöndeki boşluğun çoğunlukla informal alanda faaliyet gösteren ve meseleyi istismar eden çevreler tarafından doldurulduğu bilinmektedir. Bunun sonucunda İmam-Hatipli öğrenciler, kendilerini çoğunlukla dinî bir oluşumun, mezhebin,

meşrebin, kliğin veya akımın taraftarı yahut doğrudan içinde bulunmaktadır.

Bütün İmam Hatip Lisesi müfredatında *Mezhepler Tarihi*, *İslâm Mezhepleri Tarihi*, *Günümüz İslâm Mezhepleri* veya *Yaşayan İslâm Mezhepleri* adında müstakil bir dersin yer almadığı görülmektedir. İmam-Hatip Lisesi müfredatında İslâm mezheplerinin tavrı, görüş ve düşüncelerinin içerisinde sathi olarak işlendiği iki ders bulunmaktadır:

1. Fıkhi/amelî mezheplerin işlendiği *Fıkıh Dersi*.

11. Siyasî ve itikadî mezheplerin işlendiği *Akâid ve Kelâm Dersi*.

Bu makalede biz, bu iki dersin içeriğinden hareketle İmam-Hatip Lisesi müfredatında İslâm'ın erken döneminden başlayarak günümüze kadar mütemediyen devam eden süreçte ortaya çıkan amelî ve itikadî mezheplerin doğdukları ortamın, teşekkül süreçlerinin, öncülerinin, belli başlı fikir ve görüşlerinin, edebiyatlarının, yayıldıkları bölgelerin ve İslâm düşüncesine katkılarının²⁴ yeterince aktarılıp aktarılmadığını; buna bağlı olarak mezhep mefhumunun sağlıklı bir biçimde verilip verilmediğini belirlemeye çalışacağız. Bu bağlamda amelî mezhepler, İslâm Mezhepleri Tarihi disiplinin doğrudan değil dolaylı ilgi alanı içerisinde olduğu için fıkhi mezheplerin işlendiği *Fıkıh Dersi*'ni yalnızca günümüzde İmam-Hatip Liselerinde okutulan ders kitaplarının içeriklerinden hareketle kısa ve öz bir şekilde inceleyeceğiz. Ancak siyasî-itikadî mezhepler İslâm Mezhepleri Tarihi disiplinin doğrudan ilgi alanı içerisinde olduğu için itikadî mezheplerin işlendiği *Akâid ve Kelâm Dersi*'ni ise İmam-Hatip Okulları tarihinde ders kitapları arasında İslâm Mezhepleri Tarihi konularının ilk olarak yer aldığı 1963 tarihinden günümüze okutulan ders kitaplarının içeriklerini aktararak daha ayrıntılı bir şekilde inceleyeceğiz.

²⁴ Sönmez Kutlu, *Mezhepler Tarihine Giriş*, 4. Bs (Dem Yayınları, 2016), 11; Mehmet Kubat, *İslâm Mezhepleri Tarihi* (İstanbul: Kitap Dünyası, 2014), 33-35.

1) Fıkıh Dersi

a) İmam Hatip Liseleri *Fıkıh Ders Kitabı*'nda “Mezheplerin Oluşum Dönemi” başlığı altında Fıkıh Mezheplerinin Doğuşunu Hazırlayan Sebepler, Hanefi, Maliki, Şafii, Hanbeli, Caferi mezhepleri ve Mensubu Kalmayan Fıkıh Mezhepleri konuları toplam beş sayfada anlatılmaktadır.²⁵

2. ÜNİTE: FIKIH İLMİNİN DOĞUŞU VE GELİŞMESİ

1. Mezhepler Öncesi Dönem	25
1.1. Hz. Peygamber Dönemi.....	25
1.2. Sahabiler Dönemi	27
1.3. Tabiiler Dönemi.....	29
2. Mezheplerin Oluşum Dönemi.....	30
2.1. Fıkıh Mezheplerinin Doğuşunu Hazırlayan Sebepler	30
2.2. Hanefi Mezhebi	32
2.3. Maliki Mezhebi.....	33
2.4. Şafii Mezhebi.....	34
2.5. Hanbeli Mezhebi.....	34
2.6. Caferi Mezhebi	35
2.7. Mensubu Kalmayan Fıkıh Mezhepleri	36
3. Fıkıh İlminde Sonraki Gelişmeler.....	36
3.1. Taklit Dönemi	36
3.2. Fıkıhın Kanunlaştırılması	37
3.3. Fıkıh İlminde Yeni Gelişmeler.....	38

Tablo 1

b) Anadolu İmam Hatip Liseleri ***Seçmeli Fıkıh Okumaları Dersi*** kitabında ise “Mezhepleşme Süreci ve Dört Fıkıh Mezhebinin Gelişmesi” başlığı altında Hanefi, Şafii, Maliki ve Hanbeli dört fıkıh mezhebi yalnızca dört sayfada anlatılmaktadır.²⁶

²⁵ Ahmet Ekşi, vd., *İmam Hatip Liseleri Fıkıh Ders Kitabı*, MEB Devlet Kitapları, Dördüncü Baskı, 2015, ss. VII, 30-36.

²⁶ MEB Din Eğitimi Genel Müdürlüğü, “Akaid ve Kelâm Dersi (11-12. Sınıflar) Öğretim Programı” (t.y.), 17-21.

1 ÜNİTE: FIKİH OKUMALARINA GİRİŞ.....	9
1. Fıkıh Okumaları Dersinin Amacı ve Önemi.....	10
2. Fıkıh ve Güncel Hayat.....	11
3. İctihat	12
3.1. Hz. Peygamber ve Sahabe Döneminde İctihat.....	13
3.2. Tabiîn Döneminde İctihat.....	16
3.3. Mezhepleşme Süreci ve Dört Fıkıh Mezhebinin Gelişmesi.....	17
3.4. Fakihlerin İhtilaf Sebepleri.....	21
3.5. Mezhep ve Taklit.....	23
4. Fetva ve Kaza.....	24
Değerlendirme Soruları.....	25

Tablo 2

c) Hem İmam Hatip Liseleri *Fıkıh Ders Kitabı*'nda hem de Anadolu İmam Hatip Liseleri *Seçmeli Fıkıh Okumaları Dersi* kitabında mezheplerin oluşum dönemi, mezhepleşme süreci ve dört fıkıh mezhebinin gelişmesi gibi kapsamlı konuların,²⁷ yalnızca dokuz (4+5) sayfada aktarılması, yeterli değildir. Bu denli dar kapsamlı ve sınırlı bir bilginin, öğrencilerin mezheplerin tavır, görüş ve düşünceleri hakkında yeterli bilgilere sahibi olmasına yetmeyeceği aşikârdır.

d) Ayrıca fikhî mezheplerin işlendiği kısımlarda mezheplerden, sadece tarihî-kronolojik bir anlatımla bahsedildiği, ders programının temel felsefesi olan öğrencinin konuya ilişkin bilgileri kendi zihin dünyasında anlamlandırabilmesi, inşa edebilmesi için, bizzat yaşadıklarından, içerisinde bulunduğu çevresel şartlardan, bildiklerinden hareketle bilmedikleri yeni bilgilere ulaşabilmeleri ya da kendi zihinsel dünyalarını kendilerinin inşa etmesi, kısacası *öğrencinin pasif değil bizzat öğrenmeyi gerçekleştiren olarak aktif konumda olması* demek olan “Yapılandırmacı Yaklaşım”^{a28} yeterince uymadığı tespit edilmektedir.

²⁷ Mesela Ebû Zehra, *İslâm'da Siyasi, İtikadî ve Fikhî Mezhepler Tarihi* adlı eserinde fikhî mezhepleri yaklaşık 500 sayfada aktarmaktadır. Bkz. Muhammed Ebu Zehra, *İslam'da Syasi ve İtikadi Mezhepler Tarihi*, trc. Abdulkadir Şener (İstanbul: Hisar Yayınevi, 1983), 259-771.

²⁸ Halise Kader Zengin, “Yapılandırmacı Yaklaşım”, <http://acikders.ankara.edu>, t.y.

e) *Fıkıh Dersi* Öğretim Programları Tablosu “Etkinlik Örnekleri” başlığı altında şu hususlar yer almaktadır:

FIKİH		11. SINIF		
		KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
II- FIKİH İLMİNİN DOĞUSU VE GELİŞMESİ	Bu ünite sonunda öğrenciler;			[1] Mezheplerin sıralanışı çıkış tarihine göre yazılmıştır.
	1. Mezhepler öncesi fikhî faaliyetleri irdeler. 2. Fikhî mezheplerinin doğuşunu hazırlayan sebepleri tartışır. 3. Fikhî mezheplerin belirgin özelliklerini açıklar. 4. Fikhî mezheplerin dinin yaşanmasında sağladığı kolaylıkların farkında olur. 5. Bazı fikhî mezheplerin mensubu kalmamasının sebeplerini tartışır. 6. Taklit döneminin oluşmasına etki eden unsurları sorgular. 7. Fikhî tarihinde kanunlaştırma çalışmalarının sebeplerini kavrar. 8. Fikhî ilmindeki yeni gelişmelerin farkında olur.	<p>Onlar Nasıl Çözdüler: Öğrenciler üç gruba ayrılır. Gruplardan biri Peygamberimiz, ikinci grup sahabiler, üçüncü grup ise tabii dönemünde İslam’ın anlaşılmasında ve yaşanmasında karşılaşılan sorunları ve bunlara yönelik üretilen çözüm örnekleri bularak sınıfla paylaşılır (1. kazanım).</p> <p>Farklılıktaki Zenginlik: Sınıf beş gruba ayrılır. Her bir grup fikhî mezheplerden birisini temel özellikleriyle araştırarak sınıfta sunum yapar. Daha sonra da temel farklılıklar tespit edilir (2, 3 ve 4. kazanımlar).</p> <p>Beyin Fırtınası: “Fikhî ilminin niçin durağanlaştığı”, “taklit döneminin oluşmasına etki eden unsurlar”ın neler olduğu konusunda öğrencilere beyin fırtınası yaptırılır. Sonuçlar tablo halinde gösterilir (6. kazanım).</p>	<p>[1] Fikhî konularındaki görüş farklılıklarının, zenginlik olduğu anlatılarak taklit ve taassubun zararlarına vurgu yapılmalıdır. İçtihadın ve akılcı yaklaşımın önemi vurgulanmalıdır.</p> <p>[1] 4. kazanım işlenirken mezheplerin ayrımcılık ve ayrıştırıcı bir unsur olmadığı, aksine bireylerin dini anlama ve yaşanmasında birer zenginlik ve kolaylık unsuru olduğu vurgusu yapılacaktır.</p> <p>[1] 8. kazanım işlenirken günümüzde fikhî ilminde gerçekleştirilen yeni açılımlara değinilecektir.</p> <p>[1] Öncelikle verilecek değerler: bilimsellik, hakikat sevgisi, hoşgörü, tarihsel mirasa duyarlılık.</p> <p>[1] Öncelikle verilecek beceriler: mekân, zaman ve kronolojiyi algılama, araştırma, eleştirel düşünme, değişim ve sürekliliği algılama, problem çözme.</p> <p>☐ Bu ünite değerlendirilmeler, açık uçlu sorular, çoktan seçmeli, boşluk doldurulmalı testler ve kompozisyon çalışması şeklinde yapılabilir.</p>	

Tablo 3

Tablo 3’te görüleceği üzere, “Etkinlik Örnekleri” başlığı altında “Sınıf beş gruba ayrılır. Her bir grup fikhî mezheplerden birini temel özellikleriyle araştırarak sınıfta sunum yapar. Daha sonra da temel farklılıklar tespit edilir.” denilmektedir.²⁹

Öğrencilerin beş gruba ayrılarak, her bir grubun fikhî mezheplerden birini temel özellikleriyle araştırmasının sağlanması; ayrıca öğrencinin empati yapabilmesi ve zihninde fikhî mezheplerin din değil, dinin birer yorumu olarak tabii birer oluşum olduğu gerçeğine vurgu yapılması açısından olumlu bir kazanım olmakla birlikte, bu husustaki bilgilerin sathi düzeyde aktarılması, detaylı ve yeterli ölçüde verilememesi, müfredatın önemli bir handikabıdır.

11) Akâid ve Kelâm Dersi

²⁹ Ahmet Ekşi, *İmam Hatip Liseleri Fıkıh Ders Kitabı* (Ankara: MEB Devlet Kitapları, 2015), 138.

1. 1963-2000 Yılları Arasında Okutulan İmam-Hatip Lisesi Ders Kitaplarının İçeriğinin İslâm Mezhepleri Tarihi Açısından İncelenmesi

a) İmam Hatip Okulları tarihinde İslâm Mezhepleri Tarihi konularının yer aldığı ders kitapları arasında ilkini oluşturan eser, 1963 tarihli *Yeni Kelâm Dersleri* adlı ders kitabıdır.³⁰ İslâm Mezhepleri Tarihi konularının nispeten kapsamlı biçimde yer aldığı bu eser 125 sayfa olup, 49 sayfalık kısmı mezhepler konusuna ayrılmıştır. Söz konusu kısım altı bölüme ayrılmıştır. *Birinci Bölüm*'de İslâm fırkalarının ortaya çıkışı ve Fırka-i Nâciye (kurtuluşa eren fırka) konusu işlenmiştir. Kurtuluşa Eren Fırka'nın Ehl-i Sünnet mezhepleri olduğu vurgulanan kitapta Sünnî fırkalardan Selefiye ve Eş'arilik bir paragrafta, Maturidlik ise bir sayfa içerisinde ele alınıp işlenmiştir. *İkinci Bölüm*'de Kaderiye ve Mutezile mezhepleri aktarılmış, Kaderiyye'nin öncüleri olarak Ma'bed el-Cühenî, Gaylân ed-Dımeşkî ve Ca'd b. Dirhem'in fikirleri anlatılmıştır. Kitapta Mutezile ile ilgili ise yaklaşık dokuz sayfalık bir bölüm yer almaktadır. *Üçüncü Bölüm* Şîa'ya ayrılmıştır. Bu bölümde Şîa'nın kollarından Zeydiye, İmamiye ve İsmâiliye'nin doğuş sebepleri incelenmiştir. Ayrıca bu bölümde ric'at, vasiyet ve hulûl gibi Şîa fırkaları tarafından hüsnü kabul gören inançlar anlatılmıştır. *Dördüncü Bölüm*'de Hâricilerin görüşlerine yaklaşık beş sayfalık yer ayrılmıştır. Bu kısımda Sıffin Savaşı ve Hâricilerin temel görüşleri aktarılmıştır. Afrika'nın bazı bölgeleri yanında Musul ve Hakkâri de günümüzde mezhebin yaygın olduğu bölgeler olarak belirtilmiştir. *Beşinci Bölüm*'de Mürctie, Neccâriyye, Cebriyye ve Müşebbihe fırkalarının öncüleri ve görüşleri toplam yedi sayfada aktarılmıştır. Kitabın İslâm Mezhepleri Tarihi ile ilgili son kısmı olan *Altıncı Bölüm*'ü ise Batnîlik konusuna ayrılmıştır. Dokuz sayfadan oluşan bu bölümde Batnîliğin doğuşu ve yayılışı, amaçları, başlıca görüşleri, Batnîlerin nasları te'vil biçimi, imamlar, dailer ve Batnîlerde davet usûlü anlatılmaktadır.³¹

³⁰ T. Rüştü Erkul, *Yeni Kelâm Dersleri* (Ankara: Kardeş Maatbaası, 1963).

³¹ Erkul, *Yeni Kelâm Dersleri*, 76-117; Mehmet Dalkılıç, "İslâm Dünyası Mezhep Savaşına Zorlanırken İmam Hatip Liselerinde İslam Mezhepleri Tarihi Eğitimi", *100. Yılında İmam Hatip Liseleri Uluslararası Sempozyumu* (İstanbul: DEM (Değerler Eğitimi Merkezi), 733-736, erişim: 21 Haziran

b) İmam Hatip Okulları tarihinde İslâm Mezhepleri Tarihi konularının yer aldığı ders kitapları arasında ikincisini oluşturan eser 1969 tarihli *İmam-Hatip Okulları IV. Sınıf Müfredatına Uygun Kelâm Dersleri* adlı ders kitabıdır.³² Kitap 160 sayfadan oluşmaktadır. Kitabın 33 sayfadan oluşan beşinci bölümü İslâm Mezhepleri Tarihine ayrılmıştır. Bu bölüm sekiz alt başlıktan oluşmuştur. *Birinci Bölüm*'de öncelikle mezhep kavramı ve 73 fırka hadisi üzerinde durulmuş, daha sonra Ehl-i Sünnet ve Ehl-i Bid'at mezhepleri, Ehl-i Sünnetle Ehl-i Bid'atın hükmü ve Ehl-i Bi'dat'a İslâm mezhebi denmesinin sebepleri anlatılmıştır. *İkinci Bölüm*'de Hz. Muhammed'den (s.a.v.) sonra ortaya çıkan ihtilaflar ve siyasi olaylar ele alınmış, İslâm dünyasında baş gösteren ilk fikiri ayrılıklardan biri olan hilâfet meselesinin fırkaların ortaya çıkışına etkisi aktarılmıştır. Kitabın *Üçüncü Bölüm*'ü Hâricilere ayrılmıştır. Bu bölümde Hâricileri ortaya çıkaran sebepler, ortaya çıktıkları coğrafya, temel inançları anlatılmış, ayrıca Haricilerin alt kollarından Ezârîka ve İbâdiyye hakkında kısa bilgi verilmiştir. *Dördüncü Bölüm*'de Şîa'nın doğuş sebepleri, Şîa'nın alt kolları, Bâtıniyye fırkası, Bâtıniğin inanç esasları, Bâtıniğin metotları ve Şiiliğin demografik yapısı anlatılmıştır. *Beşinci Bölüm*'de Mürchie mezhebinin ortaya çıkışı, fikirleri ve Mürchie'nin alt kolları kısaca aktarılmıştır. *Altıncı Bölüm* Kaderiye ve Mutezile mezhepleri ve *Yedinci Bölüm* Cebriyye ve Mücessime mezheplerine, *Sekizinci Bölüm* ise Selefiyye, Eş'ariyye ve Mâturidiyye fırkalarının oluşturduğu Ehl-i Sünnet'e ayrılmıştır.³³

c) İmam Hatip Okulları tarihinde İslâm Mezhepleri Tarihi konularının yer aldığı ders kitapları arasında üçüncüsünü oluşturan eser, Milli Eğitim Bakanlığı Talim-Terbiye Kurulu'nun İmam-Hatip Liseleri XI. sınıf öğrencileri için hazırlayıp 1974 yılında yayımladığı *Akaid ve Kelâm* adlı ders kitabıdır. İmam-Hatip Okulları

2019,

<http://ktp2.isam.org.tr/detayzt.php?navdil=tr&idno=336704&starama=100.+Y%C4%B1%C4%B1nda+%C4%B0mam+Hatip+Liseleri>.

³² Süleyman Uludağ, *İmam-Hatip Okulları IV. Sınıf Müfredatına Uygun Kelâm Dersleri*, İrfan Yayınevi, İstanbul, 1969.

³³ Krş. Krş. Uludağ, *İmam-Hatip Okulları IV. Sınıf Müfredatına Uygun Kelâm Dersleri*, 127-143; Dalkılıç, "İslâm Dünyası Mezhep Savaşına Zorlanırken İmam Hatip Liselerinde İslam Mezhepleri Tarihi Eğitimi", 736-737.

için hazırlanan diğer ders kitapları arasında İslâm Mezhepleri Tarihi ile ilgili konuların daha detaylı bir şekilde ele alındığı 288 sayfalık eserin 130 sayfalık kısmında İslâm mezhepleri işlenmiştir. *Birinci Bölüm*'de mezheplerin doğuşunu hazırlayan sebepler, iç ve dış etkenler, fikrî, ekonomik, siyasî, itikadî sebepler vurgulanmıştır. *İkinci Bölüm*'de hilafet meselesi ele alınmış ve sorun detaylı bir şekilde incelenmiştir. *Üçüncü Bölüm* Hâricilere tahsis edilmiştir. Bu bölümde Hâricilerin ortaya çıkış süreci, ortaya çıktıkları zaman ve coğrafya anlatılmış, ayrıca Hâricilerin alt kollarından Muhakkimetu'l-Ülâ, Ezarika ve İbadiyye mezhepleri ile ilgili kısa bilgilere yer verilmiştir. *Dördüncü Bölüm*'de Şîa, mezhebin ortaya çıkışı, Şîa'nın alt kollarından Keysaniyye, Zeydiyye, İmâmiyye ve Ğaliyye'nin görüşleri anlatılmıştır. Bu bölümde ayrıca Şîa ile irtibatlı olarak Alevilik ve Bektaşilik konuları işlenmiştir. *Beşinci Bölüm*'de Bâtıniyye mezhebi, Bâtınilere verilen diğer isimler, Bâtınilerin kurucuları ve yayıldıkları bölgeler, yedi imam, Bâtını teşkilatı, Bâtınılığın metotları, te'vîl usulleri ve gayeleri açıklanmıştır. *Altıncı Bölüm* Mu'tezile'ye ayrılmıştır. Bu bölümde Mu'tezile'nin teşekkülü, doğuşu, gelişmesi, çöküşü, kelâmî görüşleri, mücadeleleri, özellikleri ve alt kolları anlatılmıştır. Ayrıca bu bölümde Mu'tezile'nin beş temel prensibi (usul-i hamse) anlatılmış ve Mu'tezile'nin iki kolu olan Basra ve Bağdat ekolleri hakkında bilgi verilmiştir. *Yedinci Bölüm*'de Cebriyye, irâde konusu, Cebriyye mezhebinin bir kolu olan Cehmiyye, Ehl-i Sünnet Cebriyyesi ve tasavvufta Cebircilik konuları anlatılmıştır. *Sekizinci Bölüm*'de Müşebbihe, Müşebbihe'nin doğuşu ve çeşitleri üzerinde durulmuştur. *Dokuzuncu Bölüm*'de teşbîh meselesi, İslâm'da teşbihin yeri ve hükmü ile ilgili konulara yer verilmiştir. *Onuncu Bölüm* Ehl-i Sünnet'in Selefiyye koluna ayrılmıştır. Bu bölümde Selefiyye'nin adı, mezhebin öncüleri, metodu, üzerinde odaklandıkları temel meseleler, kelâm aleyhtarı olmalarının sebepleri, haberî sıfatlar konusundaki tutumları ve Selefiyye mezhebinin prensipleri ele alınmıştır. *Onbirinci Bölüm* Ehl-i Sünnet'in Eş'ariyye koluna ayrılmıştır. Bu bölümde önce İmam Ebu'l-Hasan el-Eş'arî'nin hayatı, eserleri ve görüşleri anlatılmıştır. Ardından Eş'ariliğin teşekkül süreci, yayıldığı bölgeler ve Eş'arî prensipler, İbn-i Fûrek, Bakillânî ve Cüveynî gibi önde gelen Eş'arî

kelamcılarının görüşleri ve eserleri tanıtılmıştır. *Onikinci Bölüm*'de Ehl-i Sünnet'in Mâturidiyye kolu ele alınıp incelenmiştir. Bu bölümde mezhebin kurucusu İmam Ebû Mansûr el-Maturidî'nin görüşleri aktarılmıştır. Kitabın *Onüçüncü Bölüm*'ünde Vehhâbilîğin doğuşu, görüşleri ve inanç esasları anlatılmıştır. *On Dördüncü Bölüm* Mehdîlik konusuna ayrılmıştır. Bu bölümde, tarihsel süreçte ortaya çıkan Mehdî hareketleri, Mehdîlik akidesini doğuran sebepler ve Mehdîliğin diğer dinler ve İslâm mezhepleri açısından tarihsel süreci, Ehl-i Sünnet'in Mehdî inancı ve Mehdîliğin akaitteki yeri belirtilmiştir. Bu bölümde son olarak tarihte Mehdîlik iddiasıyla ortaya çıkan belli başlı şahıslar tanıtılmıştır. Kitabın son bölümünde ise Bahaîlik ve Kâdiyânîlik mezhepleri, öncüleri ve görüşleri anlatılmıştır.³⁴

d) İmam Hatip Okulları tarihinde İslâm Mezhepleri Tarihi konularının yer aldığı ders kitapları arasında dördüncüsünü oluşturan eser, 1981 tarihli *İlm-i Kelâm Dersleri* adlı ders kitabıdır. Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Dairesi Başkanlığı tarafından İmam-Hatip Liseleri 3. sınıf öğrencileri için hazırlanan ve 181 sayfadan oluşan kitabın 27 sayfalık kısmı İslâm mezheplerine ayrılmıştır. Kitapta İslâm mezhepleri "Kelâm Mezhepleri" başlığı altında ele alınıp incelenmiştir. İlk Eş'arîlik ve Mâturidîlik arasındaki farklar ve ana görüşleri aktarılmıştır. Ardından Ehl-i Bid'at fırkaları ve Şîa konusu anlatılmıştır. Bu kısımda ayrıca Şîa'nın kollarından Keysaniyye, Zeydiyye, İmâmiyye, Ca'feriyye, İsmâiliyye ve Ğâliyye mezheplerinin fikirleri aktarılmış, ayrıca Şîa'nın hulûl, tenasüh, ibâha, bedâ ve rec'at/ric'at gibi görüşleri anlatılmıştır. Devamında Haricîler, Mu'tezile, Cebriyye, Mürchie, Müşebbihe ve Neccâriyye mezheplerinin temel görüşleri işlenmiştir. Kitabın "Sonraki Dönemlerde Bid'atçılar" başlığını taşıyan kısmında sırasıyla Dürzîlik, İbâhiye, Rifâiye, Kâdiyânîlik, Vehhâbilîk, Selefiyye ve Bâbilîk-Bahâilîk mezheplerinin ortaya çıkış süreci, öncüleri ve belli başlı fikirleri anlatılmıştır. Kitabın son konusu Ehl-i Sünnet'e

³⁴ Süleyman Uludağ, *İmam-Hatip Liseleri XI. Sınıf Müfredatına Uygun Kelâm Dersleri*, (İstanbul: Marifet Yayınları, 1981), 158-288; Krş. Dalkılıç, "İslâm Dünyası Mezhep Savaşına Zorlanırken İmam Hatip Liselerinde İslâm Mezhepleri Tarihi Eğitimi", 737-738.

tahsis edilmiştir. Bu bölümde Ehl-i Sünnet'in tanımı, temel esasları, görüşleri ve önde gelen âlimleri tanıtılmıştır.³⁵

e) İmam Hatip Okulları tarihinde İslâm Mezhepleri Tarihi konularının yer aldığı ders kitapları arasında beşincisini oluşturan eser, 1984 tarihli *Kelâm Dersleri (Lise 3. Sınıf)* adlı ders kitabıdır.³⁶ Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Tebliğler Dergisi tarafından yayımlanan *Kelâm Dersleri* kitabı, İmam-Hatip Lisesi üçüncü sınıf öğrencileri için kaleme alınmıştır. 107 sayfadan müteşekkil kitabın 33 sayfası İslâm Mezhepleri Tarihi ile ilgili konuları içermektedir. Kitabın bu kısmında önce İslâm mezheplerinin doğuş nedenleri açıklanmıştır. Daha sonra itikadî mezheplerin doğuşu, muhkem ve müteşâbih meselesi, hilâfet sorunu ve Müslümanlar arasındaki iç savaşlar işlenmiştir. Bu kısımda ayrıca Sıffin Savaşı'nın bir sonucu olarak doğan Hâricilik, Şia ve Mu'tezile mezheplerinin öncüleri, görüşleri ve alt kolları anlatılmıştır.³⁷

Yukarıdaki veriler doğrultusunda 1969-1984 baskı tarihli İmam-Hatip Liseleri ders kitaplarında işlenen İslâm Mezhepleri Tarihi konularının günümüzde okutulan ders kitaplarına oranla daha geniş aktarıldığı bir gerçektir. Ancak yine de kitaplarda itikadî mezheplere dair konuların çok yüzeysel ele alındığı görülmektedir. Ayrıca 1969-1984 baskı tarihli İmam-Hatip Liseleri ders kitaplarında işlenen konularının, İslâm Mezhepleri Tarihi disiplinin metodolojisine uyulmadan ve en önemli ilkelerinden biri olan "mezheplerin görüşlerini objektif kriterlere dayalı aktarma yöntemi" göz ardı edilerek, savunmacı ve taraf tutan bir tarzda ele alınıp anlatıldığı görülmektedir.

2. Günümüz İmam-Hatip Liselerinde Okutulan Ders Kitaplarının İçeriğinin İslâm Mezhepleri Tarihi Açısından İncelenmesi

³⁵ Krş. Ali Nar, *İmam-Hatip Liseleri İçin İlm-i Kelâm Dersleri* (İstanbul: Selam Yayınları, 1984), 41-67; Dalkılıç, "İslâm Dünyası Mezhep Savaşına Zorlanırken İmam Hatip Liselerinde İslam Mezhepleri Tarihi Eğitimi", 739.

³⁶ Mehmet Aydın, *İmam Hatip Liseleri İçin Kelâm Dersleri Lise 3. Sınıf* (Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1984).

³⁷ Aydın, *İmam Hatip Liseleri İçin Kelâm Dersleri Lise 3. Sınıf*, 12-30; Dalkılıç, "İslâm Dünyası Mezhep Savaşına Zorlanırken İmam Hatip Liselerinde İslam Mezhepleri Tarihi Eğitimi", 740.

a) Anadolu İmam-Hatip Lisesi XI. Sınıf *Akaid ve Kelam Ders Kitabı*'nda³⁸ hem doğrudan ameli/fikhî mezheplerin hem de siyasi/itikadî mezheplerin görüşlerine hiç yer verilmemiştir.

b) İmam-Hatip Lisesi programında siyasi ve itikadî mezhepler, yalnızca XII. Sınıf *Kelâm Ders Kitabı*'nda 2. Ünite "İslâm Düşüncesinde Yorumlar" başlığı altında işlenmektedir.³⁹

2. ÜNİTE: İSLAM DÜŞÜNESİNDE YORUMLAR

1. Yorum Farklılıklarının Ortaya Çıkış Sebepleri	37
2. Belli Baş İtikadî Mezhepler	39
2.1. Havarîç	40
2.2. Şia	41
2.3. Mûrcie	42
2.4. Mutezile	43
2.5. Ehl-i Sünnet	44
2.5.1. Eş'ariye	46
2.5.2. Maturidiye	47
3. İslam Düşüncesinde Fikhi Yorumlar	48
4. Tasavvufî Bir Yorum Olarak Alevilik-Bektaşilik	51
4.1. Alevilik ve Bektaşilik Kavramları	52
4.2. Tarihsel Gelişim	53
4.3. Hacı Bektaş Veli ve Dört Kapı Kırk Makam	53
4.4. Alevilik-Bektaşilik Düşüncesinde Temel Unsurlar	54
4.4.1. Allah Sevgisi	54
4.4.2. Peygamber Sevgisi	55
4.4.3. Ehl-i Beyt Sevgisi	56
4.4.4. Tevella, Teberra	57
4.4.5. On İki İmam	58
4.4.6. Musahiplik	59
4.4.7. Ayin-i Cem	59
4.4.8. Üç Sünnet Yedi Farz	61

Tablo 4

Kelâm Ders Kitabı'nın içeriğinden hareketle şu hususlar zikredilebilir:

³⁸ U. Murat Kılavuz, İmam Hatip-Anadolu İmam Hatip Lisesi Akaid ve Kelam Ders Kitabı (Ankara, t.y.).02.01.2020 01:22:00

³⁹ Ramazan Yıldırım vd., *İmam-Hatip Liseleri Kelâm Ders Kitabı* (Ankara: MEB Devlet Kitapları, 2010), 37-61; Krş. https://dogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2014_01/31041352_imam_hatip_liseleri_haftalik_ders_cizelgeleri_20142015.pdf.

1) *Kelâm Ders Kitabı*'nda ilk olarak “Yorum Farklılıklarının Ortaya Çıkış Sebepleri” başlığı altında İslâm düşüncesinde yorum farklılıklarının ortaya çıkış sebepleri izah edilmiştir.⁴⁰

2) *Kelâm Ders Kitabı*'nda ikinci olarak “Belli Başlı İtikadî Mezhepler” başlığı altında ise siyasî-itikadî mezheplerden Havâric, Şia, Mürcie, Mu'tezile ile Ehl-i Sünnet'in Eş'ariyye ve Maturidiyye mezhepleri yalnızca 7 sayfada (ss. 40-47) anlatılmıştır.⁴¹

3) *Kelâm Ders Kitabı*'nda üçüncü olarak “İslâm Düşüncesinde Fıkhî Yorumlar” başlığı altında siyasî-itikadî mezheplerle birlikte fıkhî mezheplerden Hanefî, Mâlikî, Şafîî, Hanbelî ve Caferî Mezhepleri⁴² hakkında kısa bilgiler anlatılmıştır. Bölümün son kısmında ise “Tasavvufî Bir Yorum Olarak Alevilik-Bektaşilik” konusu işlenmiştir.⁴³

4) *Kelâm Ders Kitabı*'nda “Tasavvufî Bir Yorum Olarak Alevilik-Bektaşilik” başlığı altında ise Alevilik-Bektaşilik konusuna 10 sayfa yer verilerek deyim yerindeyse Alevîliğe “pozitif ayrımcılık” yapıldığı halde,⁴⁴ Türkiye toplumunun kahir ekseriyetini oluşturan ana kütlenin mensup olduğu Ehl-i Sünnet ekollerinden Eş'arilik ve Mâturidîliğe yalnızca birer sayfa, toplam 2 sayfa⁴⁵ yer ayrılması kelimenin tam anlamıyla bir garabet örneğidir.

5) *Kelâm Ders Kitabı*'nın içeriğini incelediğimizde, mezheplerin ortaya çıkış nedenlerinin çok eksik, neredeyse hiçbir ayrıntıya girilmeden, oldukça sathi bilgilerle işlendiği görülmektedir.⁴⁶ Oysa “mezhep” olgusunu anlayıp algılamada ve anlamlandırmada gerekli olan ve fırkaların ortaya çıkışında hayati derecede önem arz eden ihtilâf ve tefrika kavramları, Hz. Peygamber'in vefatı ve vahyin kesilmesi, tercüme faaliyetleri ile epistemik ve kültürel kodların çatışması, kadîm felsefî geleneğin İslâm dünyasına girişi ve teslimiyet evreninden akıl evrenine geçişin başlaması; fetihlerle

⁴⁰ Yıldırım vd., *İmam-Hatip Liseleri Kelâm Ders Kitabı*, 37-39.

⁴¹ Yıldırım vd., *İmam-Hatip Liseleri Kelâm Ders Kitabı*, 40-43.

⁴² Yıldırım vd., *İmam-Hatip Liseleri Kelâm Ders Kitabı*, 48-51.

⁴³ Yıldırım vd., *İmam-Hatip Liseleri Kelâm Ders Kitabı*, 51-61.

⁴⁴ Yıldırım vd., *İmam-Hatip Liseleri Kelâm Ders Kitabı*, 51-61.

⁴⁵ Yıldırım vd., *İmam-Hatip Liseleri Kelâm Ders Kitabı*, 46-47.

⁴⁶ Yıldırım vd., *İmam-Hatip Liseleri Kelâm Ders Kitabı*, 37-39.

birlikte farklı dinî inanç ve kültürel kodların etkisi, imâmet/hilâfet meselesi, iç karışıklıklar, Müslümanlar arasında baş gösteren savaşlar ve en önemlisi insan unsuru ile İslâm'ın insana sağladığı fikir ve düşünce özgürlüğü gibi konuların⁴⁷ anlatılması elzemdir.

6) Yine *Kelâm Ders Kitabı* içinde 3. Ünite "Dinin Anlaşılmasında Farklı Yorumlar" başlığı altında Haricilik, Mürcie, Şia, Mu'tezile ile Ehl-i Sünnet'in Ashabu'l-Hadis, Eş'arilik ve Maturidilik mezhepleri sathi bilgilerle, hemen her yerde ulaşılabilecek basitlikte ve hiçbir ayrıntıya girilmeden aktarılmaktadır.⁴⁸

7) Ayrıca *Kelâm Ders Kitabı* içinde mezheplere dair bilgiler, yalnızca tarihî-kronolojik bir anlatımla aktarılmakta, öğrencilerin çağdaş mezhepleri ve güncel dinî olayları anlamlandırmasına ve kavramasına yardımcı olabilecek nitelikten uzak bir yöntemle işlenmektedir. Söz gelimi Haricilik anlatılırken, bu mezhebin birçok konuda benimsemiş olduğu değişik fikir, düşünce ve tutumlarından dolayı İslâm dünyasında fazla tutunamadığı ve zamanla yok olduğu söylenmektedir. Ancak kitapta Hâricîlerin "birçok konuda benimsemiş olduğu değişik fikir, düşünce ve tutumlar"ının olduğundan söz edilmekte fakat bu fikir, düşünce ve tutumların ne olduğundan hiç söz edilmemektedir. Bu nedenle de öğrencinin zihninde kayda değer bir bilginin oluşması da mümkün değildir.

Oysa Hâricilik, Hz. Peygamber'in rahle-i tedrisinden geçmemiş, câhil, bedevî, çoğunlukla çölden ve Irak sınır boylarından gelmiş câhil, kültürsüz, kaba, mantık dışı hareket etmekle ünlenmiş, düşünce ve akıl yürütmekten uzak,⁴⁹ kısacası bedevî⁵⁰ insanlardı. İmanın kalplerine henüz yerleşmediği, fakat sadece zâhiren İslâm'a teslim olmuş olan bu insanlar,⁵¹ eski câhilî tortulardan

⁴⁷ Bkz. Mehmet Kubat, *İslam'ın İlk Döneminde İtikâdi İhtilaflar ve Sebepleri* (Konya: Selçuk Üniversitesi, 1997), 23-321; Mehmet Saffet Sarıkaya, *İslam Düşünce Tarihinde Mezhepler*, 7. Bs (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2017), 33-63; Kubat, *İslam Mezhepleri Tarihi*, 57-89.

⁴⁸ Yıldırım vd., *İmam-Hatip Liseleri Kelâm Ders Kitabı*, 40-47.

⁴⁹ Muhammed Abid Cabiri, *İslam'da Siyasal Akıl*, Trc. Vecdi Akyüz (İstanbul: Kitabevi, 1997), 596.

⁵⁰ Ebü'l-Fazl Muhammed b Mükerrrem b Ali el-Ensârî İbn Manzur, *Lisanü'l-Arab* (Beirut: Dârü'l-İhyai't-Türasi'l-Arabi, 1997), 9: 113.

⁵¹ Krş. Hucurât, 49/14.

temizlenememişlerdi. Hâriciler, kendi yorumları ile Allah'ın kastının aynı olduğu konusunda zerre kadar bir şüphenin olmadığına inanıyorlardı. Hâriciler, dinî değer, sembol ve kavramları kendi anlayışları doğrultusunda yorumluyor ve bu yorumun Allah'ın muradı olduğunu savunuyorlardı.⁵²

Gerçekte Hâricilik, salt bir mezhep değil, olaylara bir *bakış açısı*, yani bir *zihniyettir*. Yine Hâriciliği belli bir devre hasretmek de sağlıklı bir değerlendirme olmaz. Bu zihniyet, Hâricî fırkası mensupları ile de sınırlı değildir. Hâricilerin câhil, sert, kaba, haşin ve bedevî ruhu, açıkça olmasa da, yalnız Ortaçağ İslâm dünyasında değil, aynı zamanda nispeten daha yakın zamanlarda ortaya çıkan bazı çağdaş hareketlerde yeniden yaşamaktadır. Son zamanlarda İslâm dünyasının farklı coğrafyalarında ortaya çıkarak İslâm'ı yalnız kendilerinin temsil ettiğini iddia eden, hakikatin tümünü tekellerinde gören, kendi grupları dışında kalan bütün Müslümanları dışlayıp tekfir eden, kendi fikirleri doğrultusunda düşünüp hareket etmeyenlere hayat hakkı tanımak istemeyen, marjinal tavır ve davranışlarıyla öne çıkan bütün şiddet taraftarı unsurları bu çizginin çağdaş iz düşümleri olarak değerlendirmek mümkündür. İslâm'ın en temel ilkelerinden biri olan “Müslümanlar kardeştir”⁵³ düsturunu hiçe sayan, ümmetin birlik ve beraberliğini yıkmaya yönelik bu kesimleri Hâricilerin şiddete dayalı ruhundan beslenenler olarak tavsif edebiliriz.

8) Kelâm Ders Kitabı içinde Hâriciliğin en ılımlı ve günümüze kadar ulaşan tek fırkası *İbâdiyye* kolu hakkında ise yalnızca iki cümlelik şu bilgiyle yetinilmiştir:

“Ancak Hariciliğin bir alt kolu olarak ortaya çıkan İbadiyye ekolü günümüze kadar varlığını devam ettirerek gelmiştir. Günümüzde İbadiler, daha çok Fas, Tunus, Cezayir, Madagaskar, Zengibar ve Umman Sultanlığında yaşamaktadırlar.”⁵⁴

Oysa diğer Hâricî fırkalar, şiddet ve aşırılığı önceledikleri için tutunamayıp zamanla yok oldukları halde, İbâdiyye'nin, günümüze kadar varlığını sürdürebilmiş olmasının temel nedeni, bilhassa

⁵² Kubat, *İslam Mezhepleri Tarihi*, 98-129.

⁵³ Hucurât, 49/10.

⁵⁴ Yıldırım vd., *İmam-Hatip Liseleri Kelâm Ders Kitabı*, 40-41.

iman-küfür konusunda daha ılımlı görüş ve düşüncelere sahip olmasıdır. Nitekim şiddet taraftarı Hâricî fırkalar “büyük günah” işleyeni doğrudan tekfir edip dışladıkları halde İbâdiyye, büyük günah işleyeni “küfrân-ı nimet” içinde kabul etmiş, böylece daha ılımlı bir iman-küfür düşüncesine sahip olmuş ve kendileri gibi düşünmeyen diğer Müslümanlara karşı şiddete başvurmayıp daha toleranslı bir tutum takınmıştır.⁵⁵ Kitapta İbâdiyye’nin bu yönüne aşırı vurgu yapılması gerekirdi.

9) Aynı şekilde öğrencilerin, güncel siyasî ve itikadî konulara dayalı olayları anlamlandırabilmeleri için, söz konusu dönemlerde ortaya çıkan mezhep tartışmaları, mezheplerin ortaya çıkışının ve o dönemdeki siyasî-itikadî tartışmaların ders programında yeterince işlenmediği görülmektedir. Sözelimi, 11. Sınıf *Akâid ve Kelâm* kitabında mezhepler ve görüşlerine hiç yer verilmezken, 12. Sınıf *Kelâm Ders Kitabı*’nda Ehl-i Sünnet Ekolleri sayılırken yalnızca Eş’ariyye ve Maturidiyye hakkında birer sayfalık kısa bilgi verilir,⁵⁶ *Selefiyye* mezhebine ilişkin yalnızca şu bilgiler yer almaktadır:

“Bu ikisine ilaveten önceleri hadis taraftarları olarak bilinen, daha sonra Selefilik adı verilen bir grup daha vardır. Selefilik’in en belirgin özelliği inanç konularında akla yer vermeden ayet ve hadislerle yetinmek, anlamı açık bir şekilde anlaşılmayan, yoruma ihtiyaç duyan ve başka anlamlara gelme ihtimali bulunan ayet ve hadisleri yorumlamaktan kaçınmaktır.”⁵⁷

Oysa günümüz İslâm dünyasında kendilerini Selefiyye’ye nispet eden ve *Çağdaş Selefilik* adı altında ortaya çıkan birçok farklı grup bulunmaktadır. *Neo-Selefilik (Yeni Selefilik)* olarak da adlandırılan hareket, tek bir grubun adı değil, uçlarda dolaşan bir din dilini benimseyerek dışlamacı, suçlayıcı, itham edici, tekfir edici ve sorun üretici bütün şiddet taraftarı dinî akımların ortak şemsiye adıdır.⁵⁸ Ayrıca *Yeni Selefilik* ile daha çok Vehhâbilik’le özdeşleştirilen ve

⁵⁵ Abdülkerim eş-Şehristânî, *el-Milel ve’n-Nihal* (Beyrut, 1986), 134-135; Fırlalı Ethem Ruhî, “Hariciler”, *Diyanet İslam Ansiklopedi* (İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2002), 16: 193; Mustafa Öz, *Başlangıçtan Günümüze İslam Mezhepleri Tarihi*, 4. Bs (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2016), 124-127.

⁵⁶ Yıldırım vd., *İmam-Hatip Liseleri Kelâm Ders Kitabı*, 46-47.

⁵⁷ Yıldırım vd., *İmam-Hatip Liseleri Kelâm Ders Kitabı*, 45.

⁵⁸ Kubat, *İslam Mezhepleri Tarihi*, 225.

geleneksel Ehl-i Hadîs çizgisini sürdüren günümüz Selefilîği arasında “ana kaynaklara dönüşçü” ortak payda dışında belirgin bir benzerlik ve yakınlık da bulunmamaktadır.⁵⁹

Bugün Ortadoğu coğrafyasının birçok bölgesinde kaosu, kavganın, kargaşanın ve hatta savaşın içinde bulunan ve karşıt cephelerde yer alarak birbirlerinin kanını döken grupların kendilerini nispet ettikleri *Selefiyye*’nin, Ehl-i Sünnet’in öncüleri olan geleneksel *Selef-i Sâlihîn* ile hiçbir ilgilerinin olmadığı, bilakis bu grupların Hâriciliğin farklı biçimlerde tezahür eden çağdaş versiyonları olduğu hakkında yeterli bilgi verilmediğinde, öğrencilerin, güncel siyasî ve itikadî konulara dayalı olayları anlamlandırabilmeleri mümkün değildir.

10) Ayrıca *Kelâm Ders Kitabı*’nda günümüz İslâm dünyasında yaşayan mezheplerden biri olan *Vehhâbilik Hareketi*’ne hiç yer verilmediği görülmektedir. Kitapta Vehhâbiliğin merkezi konumundaki ülke olan Suudi Arabistan’ın resmi mezhebinin ise Hanbelilik olduğu söylenerek öğrenciye eksik ve yanlış bilgi aktarılmaktadır.⁶⁰ Zira her ne kadar Suudi Arabistan yetkilileri Hanbelî mezhebine mensup olduklarını iddia etseler de, Ehl-i Sünnet çerçevesi içinde değerlendirilen mutedil Hanbelilikten fersah fersah uzaklaşmışlardır. Nitekim benimsedikleri Vehhâbilik, ilk dönemde Ahmed b. Hanbel (ö. 241/855)’in, sekizinci hicri asırda ise bu mezhebe gönül vermiş İbn Teymiyye (ö. 728/1328) ve onun öğrencisi İbn Kayyim el-Cevziyye (ö. 751/1350)’nin düşüncelerinin ifrat derecesine vardırılmış biçimidir.⁶¹ Öğrencilerin ilk dönem Hanbelî düşüncesi ile sonraki dönemlerde kendisini bu mezhebe nispet etmekle birlikte gerçekte bu eksenden sapan akımlar hakkında yeteri derecede bilgilendirilmeleri, onların başta Güney Asya ülkeleri olmak üzere, dünyada kendilerini “Selefi” olarak nitelendiren birçok akımın esin kaynağı olan Vehhâbiliği doğru anlamalarına yardımcı olacağı izahtan vârestedir.

11) *Kelâm Ders Kitabı*’nda Şiilik ve Şii fırkalardan Zeydiyye, İsmailiyye ve İmâmiyye kolları, yalnızca tarihi-kronolojik bir

⁵⁹ Kubat, *İslâm Mezhepleri Tarihi*, 225.

⁶⁰ Yıldırım vd., *İmam-Hatip Liseleri Kelâm Ders Kitabı*, 50.

⁶¹ Kubat, *İslâm Mezhepleri Tarihi*, 297-309.

anlatımla işlenmekte, Şiîliğin çağdaş versiyonları hakkında hiç bilgi verilmemektedir. Mesela kitapta bugün Yemen’de imâmet konusundaki bazı görüşleriyle diğer Şiî fırkalardan ayrılan Zeydiyye mensuplarının yoğun olarak yaşadığına işaret edilmekte, fakat Zeydiyye mezhebine mensup olan Yemen’deki *Husîlerden* hiç söz edilmemektedir. Oysa günümüzde Yemen’de sürmekte olan kavganın, çatışmanın ve hatta savaşın Şiî-Zeydî mezhebine mensup Husîler ile Sünnîler arasında vuku bulduğu gerçeği aktarılsaydı, aslında Yemen savaşının gerçekte mezhepler üzerinden sürdürüldüğü kolaylıkla öğrencinin zihninde yer etmiş olurdu. Bu nedenle *Kelâm Ders Kitabı*’nın güncellenme çalışmalarında sözünü ettiğimiz güncel mezhebî gerçekliklere de yer verilmesinin gerekli olduğu söylenebilir.

12) *Kelâm Ders Kitabı*’nda Şiîliğin ana kollarından İsmâiliyye fırkası, yalnız şu iki cümleyle tanıtılmaktadır:

“İsmâiliye ekolü ise Cafer-i Sadık’ın ölümünden sonra imametin oğlu İsmail’e ve onun soyundan gelenlere ait olduğunu iddia ederler. İsmâilîler, Fatimî Devleti’nin kurulmasıyla güçlenmişler, ancak bu devletin yıkılmasıyla zayıflamışlardır.”

Oysa günümüzde artık “İsmâiliyye” adıyla anılan bir mezhep yoktur. İsmâiliyye’nin günümüze kadar devam eden, mevcudu itibarıyla en çok ve en önemli iki kolu vardır:

a) Nizâriyye Fırkası: Haşhaş (afyon) kullanmaları ve bu sebeple kolayca suikast yoluyla cinayet işlemleri sebebiyle *Haşîşiyûn* (*Haşşâşîn*) adıyla tanınan bu fırka Hasan Sabbah’ın önderliğinde kurulmuştur. Hasan Sabbâh, her tarafa gönderdiği dâileriyle teşkilatını yaymaya ve ajanlarını devlet mekanizması içine, hatta saraylara ve evlere kadar sızdırıp her tarafı şüphe ve korkuya saldı. İranlı bazı devlet adamlarını da kendilerine gizli müttefik yapan Nizârîler, bazı kalelere yerleşerek ticaret ve hac kervanlarını açıktan basmaya ve soymaya başladılar. Aleyhlerinde konuşmaktan korkan din ve devlet adamları kamuoyunun şüpheleri karşısında eziliyorlardı. Böylece etkili olduğu dönemde komünizmin kurduğu yeraltı faaliyetine ve yarattığı buhrana benzer bir psikolojiyi bütün topluma yaydılar. Devleti içerden ele geçirmek için üst düzey devlet adamlarını, kumandanları ve âlimleri öldürmeye giriştiler.

Haçlıların gelişinden faydalanarak İslam coğrafyasının farklı bölgelerinde yerleşme imkânı bulan ve katillerini icraya devam eden⁶² *Nizârî-Haşhâşî Paralel Terör Örgütü* İslâm dünyasında hükümdarlar ve devletler için daima bir korku unsuru olmuştur. Nitekim Hasan Sabbah'ın, afyonun uyuşturucu etkisini kullanarak harekete geçirdiği fedâileri, sâdik birer tedhişçi olarak hazırlanıyor, onlar da gözlerini kırpmadan intihar saldırılarında bulunabiliyorlardı.⁶³ Afyon (haşhaş) yutturulan fedâiler, hûriler ve gilmanlarıyla Alamut Kalesi'ndeki sahte cennette bulunabilmek adına, ölümü cesaretle karşılayabiliyor ve kendilerini kolayca fedâ edebiliyorlardı. Hasan Sabbah'ın karizmatik liderliğine ve mutlak mâsumiyetine inanan fedâiler, şayet dinî vazifelerini tamamlayarak geri dönerlerse, cennetin ebedî saadetinin tadına şimdiden varmak üzere, Alamut Kalesi'ndeki yalancı cennet bahçelerinde kendilerine sunulan ikramlarla ağırlanıyorlardı.⁶⁴

Devleti içten ele geçirmek amacıyla paralel bir devlet kuran Hasan Sabbâh, haşhaş gibi uyuşturucu maddeler ile dimağlarını bozduğu fedâileri yoluyla Büyük Selçuklu Devleti ve Abbasilere yönelik 50'ye yakın suikast gerçekleştirmiştir. Bu suikastların en önemlisi kuşkusuz Nizamülmülk'ün katledilmesidir. Diğer terör faaliyetleri ise Selçuklu üst düzey devlet görevlileri ve Abbasi din adamlarına yönelik suikastlardır.⁶⁵

Batını-İsmâililer XIX. yüzyılda Ağa Hanlarla birlikte ikinci baharını yaşamaya başlamışlardır. Ağa Han unvanına sahip Hasan Ali Şah 1838'de İngilizlerin desteğiyle devlete karşı isyan etmiş, ancak başarısız olunca Sind bölgesinin İngilizler tarafından işgaline

⁶² Osman Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti*, 22. Bs (Ötüken Neşriyat, 2019), 316-319; Ethem Ruhi Fırlalı, *Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri* (İstanbul: Şa-to İlahiyat, 2011), 149-151; Kubat, *İslam Mezhepleri Tarihi*, 282.

⁶³ Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti*, 316-319; Fırlalı, *Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri*, 282; Kubat, *İslam Mezhepleri Tarihi*, 146-151.

⁶⁴ Fırlalı, *Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri*, 282; Kubat, *İslam Mezhepleri Tarihi*, 149-151.

⁶⁵ Krş. Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti*, 316-317; Fırlalı, *Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri*, 282; Kubat, *İslam Mezhepleri Tarihi*, 149-151.

yardımcı olmuştur. Son dönemlerde Nizârî İsmâiliyye'nin 49. imâmı olan Kerim Ağa Han bu görüşü sürdürmektedir.⁶⁶

Selçuklular, Zengiler ve Eyyubîler, hâkimiyetleri altına aldıkları topraklarda Bâtınî-İsmâili/Nizârî-Haşhaşî Şîi dâilerin halkı Şiileştirme çalışmaları ve devletin yapısını sarsıcı propagandaları karşısında başta Nizâmîye Medresesi olmak üzere Irak, Şam ve Mısır'a onlarca medrese kurmuşlar ve halkı Sünnî çizgide eğiterek bilinçlendirmeye yönelik ilmî mücadele başlatmışlardır.⁶⁷ Şayet bâtınî düşünceleri benimseyen Şîi İsmâiliyye mezhebi içinden neşet eden *Nizârî-Haşhaşî Hareket* doğru aktarılamazsa, öğrenciye 15 Temmuz hain kalkışmasını ve Haşhaşîliğin çağdaş versiyonu olan FETÖ'yü doğru anlatıp anlamlandırmak mümkün olmaz.

b) Müsta'liyye Fırkası: İsmâiliyye'nin diğer kolu olan *Müsta'liyye* fırkası ise, kısa bir müddet Mısır'da hâkimiyet sürdürmüş, daha sonra birbirinden ayrı kollara ayrılarak farklı bölgelere yayılmıştır. Mısır Şîi-Fâtımî Devleti'nin, kuruluşundan 262 yıl sonra 567/1171'de Sünnî Eyyübîler tarafından ortadan kaldırılmasından sonra devlet desteğinden mahrum kalan Müsta'li-İsmâilîler, önce Yemen'e, ardından Hindistan'a intikal etmişlerdir. Kendi aralarında *Dâvûdîler* ve *Süleymânîler* diye iki kola ayrılan Müsta'liyye fırkası, günümüzde "Dâi-i Mutlak" denilen dinî liderlerin başkanlığında *Bohra* adıyla Hindistan'da, az sayıdaki diğer bir kısmı da Yemen'de varlıklarını sürdürmektedir.⁶⁸

13) Kelâm Ders Kitabı'nda Cebriyye ve Kaderiyye gibi İslâm'ın ilk döneminde ortaya çıkan mezheplerin görüşleri hemen hemen hiç işlenmediği gibi, İslâm orijinli olup daha sonra İslâm dairesinin dışına çıkan Nusayrîlik, Dürzîlik, Bâbilik-Bahâilik, Kadiyânîlik ve

⁶⁶ Krş. Fırlalı, *Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri*, 183; Mustafa Öz, "DİA", 32: 273-274; Sarıkaya, *İslam Düşünce Tarihinde Mezhepler*, 147; Kubat, *İslam Mezhepleri Tarihi*, 160-162.

⁶⁷ Kasım Kocaman, "Osmanlı Medrese Sistemini Etkileyen Faktörler = Factors Affecting the Ottoman Madrasa System", *İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi (İMAD)* II/3 (2017): 403-404.

⁶⁸ Krş. Fırlalı, *Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri*, 281-282; Öz, *Başlangıçtan Günümüze İslam Mezhepleri Tarihi*, 128-129; Mustafa Öz, "DİA", 32: 116-117; Sarıkaya, *İslam Düşünce Tarihinde Mezhepler*, 176; Kubat, *İslam Mezhepleri Tarihi*, 160-162.

Yezidilik gibi yaşayan mezheplerin görüş ve düşüncelerine de hiç yer verilmediği gözden kaçmamaktadır.

Kaderiyye ve Cebriyye gibi klasik mezheplerinin düşüncelerinin bilinmemesi Emevî düşüncesi ve felsefesinin; Nusayrilik gibi çağdaş mezheplerin düşüncelerinin bilinmemesi ise Suriye’de 2 Şubat 1982 tarihinde meydana gelen ve 30 bin kişinin toplu katliamıyla sonuçlanan Hama soykırımının; ayrıca günümüzde hala devam eden Suriye savaşının nedenlerinin anlaşılıp anlamlandırılmaması sonucunu beraberinde getirmektedir. Şayet derslerde Suriye’de 2 Şubat 1982’de meydana gelen ve yaklaşık 30 bin kişinin toplu katliamından, günümüzde ise hala devam eden Suriye savaşında 1 milyondan fazla insanın öldürülmesinden sorumlu olan yönetimdeki Esed ailesin Nusayrî görüşleri benimsediği; Hama’da katledilen İhvân-ı Müslimîn mensupları ile günümüz Suriye savaşında katledilen masumların Sünnî olduğu izah edilirse, öğrencinin zihninde aslında bölgedeki savaşın gerçekte mezhepler üzerinden sürdürüldüğü kolaylıkla yer edecektir.

14) Ayrıca *Kelâm Ders Kitabı*’nda mezhepler, tıpkı *Fıkıh Ders Kitabı* ve *Seçmeli Fıkıh Okumaları Dersi*’nde yapıldığı gibi, siyasî/itkâdî mezheplerin işlendiği kısımlarda mezheplerden, sadece tarihî-kronolojik bir anlatımla bahsedildiği, ders programının temel felsefesi olan öğrencinin konuya ilişkin bilgileri kendi zihin dünyasında anlamlandırabilmesi, inşa edebilmesi için bizzat yaşadıklarından, içerisinde bulunduğu çevresel şartlardan, bildiklerinden hareketle bilmedikleri yeni bilgilere ulaşabilmeleri ya da kendi zihinsel dünyalarını kendilerinin inşa etmesi, kısacası öğrencinin pasif değil bizzat öğrenmeyi gerçekleştiren olarak aktif konumda olması demek olan “yapılandırmacı yaklaşım”⁶⁹ yeterince uyulmadığı tespit edilmektedir.

c) Anadolu İmam–Hatip Liseleri *Mesleki Araçça 11. Sınıf Ders Kitabı* Mohammad ALRHAWI, Hassan ALCHALABI ve Yahya ALHOURI adlı müellifler tarafından hazırlanmıştır.⁷⁰ Kitabın 9-18. sayfaları arasında yer verilen parçalar Kelâm ve İslâm Mezhepleri

⁶⁹ Bkz. Zengin, “Yapılandırmacı Yaklaşım”.

⁷⁰ Mohammad Alrahavi - vd., *Anadolu İmam-Hatip Liseleri Mesleki Araçça 11. Sınıf Ders Kitabı* (Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2018).

Tarihi disiplinlerinin ilgi sahasında olan “İslâm ve İman” konuları işlenmektedir. Kitabın bu bölümünde işlenen bazı konular aşağıda zikredeceğimiz şu nedenlerle oldukça mahzurludur:

1) Anadolu İmam-Hatip Liseleri *Mesleki Arapça 11. Sınıf Ders Kitabı*nın 16. sayfasında yer alan “4. Aşağıdaki Diyalogu Oku” kısmında Rukayye adlı öğrenci “Bugünkü Akide dersi muhteşemdi, Hocamız bizlere imanın hakikatinden söz etti ve bizlere insanların çoğunun iman iddiasında bulunduğunu fakat imana yakışmayan ameller işlediklerini beyan etti” demektedir.⁷¹

Dikkat edileceği üzere kitapta yer alan bu diyalogda, yalnızca kalbin tasdiki ve dilin ikrarı ile yapılan imanın sahîh olmayacağı, imanın sahîh olabilmesi için mutlaka amel ile desteklenmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

2) Aynı kitabın 17. sayfasında diyalogu devam ettiren öğrenci bu kez şöyle demektedir: “Hoca İman, yalnızca inanç esaslarının dil ile ikrar edilmesi değildir; bilakis iman teslim, itaat ve sâlih amelle birlikte olmalıdır” dedi.⁷²

Kitapta yer alan bu diyalogda da kalbin tasdiki ve dilin ikrarı ile yapılan imanın sahîh olmayacağı, imanın sahîh olabilmesi için mutlaka amel ile desteklenmesi gerektiği açıkça ifade edilmektedir.

3) Yine Anadolu İmam-Hatip Liseleri *Mesleki Arapça 11. Sınıf Ders Kitabı*nın 17. sayfasında “5. Aşağıdaki Boşlukları Diyalogdan Faydalanarak Uygun Kelimelerle Doldurunuz” başlığı altında b şikkının doğru cevabı olarak “Hakiki iman, söz ile amelin birlikte olduğu imandır”⁷³ şeklinde yazılmaktadır.

Bu cümlede Mâturidî ve Eş’arilerin oluşturduğu Sünnî düşüncenin tersine, Hâricî-Selefi-Vehhâbî anlayışın ürünü olan “amelin imandan cüz/parça olduğu” fikri açık ifadelerle aşılarmaya çalışılmaktadır.

⁷¹ Alrahavi - vd., *Anadolu İmam-Hatip Liseleri Mesleki Arapça 11. Sınıf Ders Kitabı*, 16.

⁷² Alrahavi - vd., *Anadolu İmam-Hatip Liseleri Mesleki Arapça 11. Sınıf Ders Kitabı*, 17.

⁷³ Alrahavi - vd., *Anadolu İmam-Hatip Liseleri Mesleki Arapça 11. Sınıf Ders Kitabı*, 17.

Anadolu İmam–Hatip Liseleri *Mesleki Arapça 11. Sınıf Ders Kitabında* yer alan bu ve benzeri ifadelerden hareketle şu sonuçlara ulaşmamız mümkündür:

a) İmanın hakikati konusunda yazdıkları cümlelerden Anadolu İmam–Hatip Liseleri *Mesleki Arapça 11. Sınıf Ders Kitabının* müelliflerinin Selefi – Hanbeli – Ehl-i Hadis zihniyetine sahip olduğunu anlıyoruz.

b) Milli Eğitim Bakanlığı yetkililerinin, yüzden fazla İlahiyat ve İslami İlimler Fakültesinde yine yüzlerce Arapça öğretim elemanının görev yaptığı ülkemizde Anadolu İmam–Hatip Liseleri *Mesleki Arapça 11. Sınıf Ders Kitabının* Sünnî öğretiyeye aykırı düşüncelerini kitaba yansıtan yabancı uyruklu müelliflere yazdırılması açık bir hatadır.

c) Halkının kahir ekseriyetinin Sünnî düşünceye mensup olduğu ülkemizde Anadolu İmam–Hatip Liselerinde okutulan Anadolu İmam–Hatip Liseleri *Mesleki Arapça 11. Sınıf Ders Kitabının* Selefi – Hanbeli – Ehl-i Hadis zihniyete sahip olan ve bu düşüncelerini kitaba aksettirmekten çekinmeyen bu müelliflere yazdırılması yine açık bir hatadır.

d) İmam–Hatip Liselerinde okutulan bu ve benzeri metinlerin, son yirmili yıllarda ülkemizde tekfirci zihniyetin yaygınlaşmasında etkili olduğu söylenebilir.

e) Halkımıza karşı dışlayıcı tutum takınan ötekileştirici ve sorun üretici tekfirci zihniyetin beraberinde getirdiği ciddi problemler irdelendiğinde, doğrudan din eğitimi veren kurumlarımızdan biri olan İmam–Hatip Lisesi müfredatının ve bu eğitim kurumunda okutulacak olan ders kitabı içeriklerinin hazırlanmasında ne kadar titiz ve dikkatli davranılması gerektiği ciddi önem arz etmektedir.

5) Değerlendirme ve Öneriler

Toplumda dinin bid'at, hurafe ve aşırılıklardan uzak, aslına uygun, Kur'ân ve Sünnet merkezli sahih şekilde öğretilmesinde, dinin en makul ve en mutedil şekilde aktarılmasında önemli rol oynayan İmam–Hatip Liselerinde öğrencilerin, resmi öğretim programlarıyla çeşitli dinî konularda bilgi dünyaları şekillendirilirken, mezhepler konusunda istenen bilgi ve donanımda

yetiştirilemedikleri bir gerçektir. İmam-Hatip Lisesi müfredatında doğrudan *İslâm Mezhepleri Tarihi* dersinin yer almaması ve konuyla ilgili diğer derslerde de mezhep mefhumunun doğru öğretilmemesi, İmam-Hatipli öğrencilerin zaman zaman gerçekte bir alt kimlik olan mezhebi, üst kimlik olan din gibi algılamasına sebep olabilmektedir. Bu yanlış din-mezhep algısı sonucunda zaman zaman öğrenciler, mensubu bulunduğu mezhebi kurtuluşa eren yegâne fırka (fırka-i nâciye), diğer bütün mezhepleri ise din dışı yapılanmalar olarak gören bir zihniyete sahip olabilmektedir. Bu algı, günümüz İslâm dünyasında el-Kâide, Tâlibân, İŞİD/DEAŞ, Haşd-i Şa'bi, Boko Haram, FETÖ vb. şiddeti tecviz eden radikal akımların doğmasının da en önemli nedenidir.

Mezhep, dinin farklı anlaşılması ve algılanmasından, dinî firkalaşmadan kaynaklanan grupları ifade eder. Eş deyişle mezhep, insanların yaşadıkları sosyal çevrede dinin ana kaynaklarını anlama, algılama, açıklama ve uygulamada ortaya çıkan farklılıkların belli bir sistem dâhilinde kurumsallaştığı dinî zümreleşmeleri ifade eder. Bu bağlamda bir dini benimseyenler için din “üst kimliği”, dinin mensupları için mezhep ise “alt kimliği” ifade eder.⁷⁴ Bu nedenle mezhep din değil, dinin yorumu sonucu doğan beşerî bir formdur.⁷⁵

Bu gerçeğin bihakkın öğretilmesi için ülkemizin din eğitimi veren kurumlarından biri olan İmam-Hatip Lisesi müfredatında *İslâm Mezhepleri Tarihi* dersinin ihdas edilmesi, bu disipline ait öğretim programı ve yöntemin günümüz şartları içinde yeniden değerlendirilmesi ve geliştirilmesi gerekir. Ayrıca derslerde objektif kriterlere bağlı kalınarak uzmanları tarafından yazılmış ders kitaplarının okutulması, her biri İslâm düşüncesinin aslı birer unsuru olan ameli/fikhî mezheplerin, siyasi/itikadî firkaların ve çağdaş dinî akımların tarafsız bir metotla doğru anlatılması,

⁷⁴ Sarıkaya, *İslam Düşünce Tarihinde Mezhepler*, 17-24; Kubat, *İslam Mezhepleri Tarihi*, 18-19. Tuncay Karateke, “İmam Hatip Liselerine Dair Bazı Tespit ve Öneriler”, *Eğitime Bakış Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi* 11/35 (2015): 70.

⁷⁵ Krş. Hasan Onat, “İslâm Ortak Paydası ve Mezhep Gerçeği”, *İlahiyat Akademi Dergisi*, 4/5 (2017): 11-36; Kutlu, *Mezhepler Tarihine Giriş*, 11; Sarıkaya, *İslam Düşünce Tarihinde Mezhepler*, 17-24; Kubat, *İslam Mezhepleri Tarihi*, 35, 415-416. Yıl: 2017, Sayı:

mezhebin din değil, dinin farklı birer yorumu olarak doğal, kaçınılmaz ve hatta gerekli zümreleşme faaliyeti olduğunun izahı bir zorunluluktur.

Yeni ihdas edilecek *İslâm Mezhepleri Tarihi* dersi asgari üç bölümden oluşmalıdır: Birinci bölümde ameli/fıkhî mezhepler (Hanefilik, Şafilik, Mâlikilik, Hanbelilik, Caferîlik vb.); ikinci bölümde Siyasî/İtikadî Mezhepler (Hâricilik, Şîa, Mürcie, Cebriyye, Kaderiyye, Mu'tezile, Ehl-i Sünnet: Selefiyye, Eş'arîlik, Maturidîlik vb.), üçüncü bölümde ise Dinî Akımlar (Vehhâbilik, Neo-Selefilik, Nusayrilik, Dürzîlik, Bâbilik-Bahâilik, Kâdiyânîlik, Yezîdîlik, el-Kâide, Tâlibân, IŞİD, Haşdi Şa'bi, Boko Haram, FETÖ vb.) işlenmelidir.

Kur'ân ve Sünnet merkezli sahîh din anlayışı doğrultusunda mezhep mefhumunun doğru anlatıldığı yeni bir dersin ihdası ile İmam-Hatip Lisesi müfredatında yapılacak bu tür bir değişiklik sayesinde doğru mezhep algısını edinen İmam-Hatip öğrencilerinin güncel dinî olayları anlamlandırmasına ve kavramasına yardımcı olunacağı muhakkaktır.

Sonuç

İmam-Hatip Liseleri, Selçuklular Dönemi'ndeki Nizâmiye Medreseleriyle başlayan, Osmanlı Medreseleri ile gelişen ve Türkiye din eğitimi birikimiyle devam eden, Selçuklu-Osmanlı-Türkiye tecrübesini en iyi şekilde yansıtan eğitim kurumlarıdır. İmam-Hatip Liseleri, açıldıkları tarihten günümüze halkın hem dinî hem de din dışı kültürünün yükseltilmesinde, toplumda dinin bid'at, hurafe ve aşırılıklardan uzak, aslına uygun, Kur'ân ve Sünnet merkezli sahîh biçimde öğretilmesinde, dinin yozlaşmaya uğratılmamasında, birlik-beraberlik ve kardeşlik duygusunun halka taşınmasında ciddi rol üstlenmişlerdir.

Ne var ki, İmam-Hatip Lisesi öğrencilerinin, resmi öğretim programlarıyla çeşitli dinî konularda bilgi dünyaları şekillendirilirken, mezhepler konusunda istenen bilgi ve donanımda yetiştirilemedikleri bir gerçektir. Bunun nedeni İmam-Hatip Lisesi müfredatında *İslâm Mezhepleri Tarihi* dersinin yer almaması, bunun sonucunda derslerde mezheplere dair objektif kriterlere bağlı kalınarak uzmanları tarafından yazılmış ders kitaplarının

okutulmaması, her biri İslâm düşüncesinin aslı birer unsuru olan amelî/fikhî mezheplerin, siyasî/itikadî fırkaların ve çağdaş dinî akımların tarafsız bir metotla doğru anlatılmaması, mezhebin din değil, dinin farklı birer yorumu olarak doğan tabii, kaçınılmaz ve hatta gerekli zümreleşme faaliyeti olduğunun yeterince izahı edilmemesidir.

Mezhep mefhumunun doğru öğretilmemesi, mensubu olduğu mezhebi din yerine koyan, diğer mezhep mensuplarını dışlayan, ötekileştiren, hatta toptan tekdir eden ve uçlarda dolaşan bir din dilini benimseyerek hoşgörü ve tolerans sözcüklerini lügatlerinden silen bireylerin yetişmesine, bu da karşıt kamplarda yer alarak birbirlerine silah doğrultan ve birbirleriyle savaşan şiddet taraftarı sorun üretici çeşitli radikal akımların doğmasına sebebiyet vermektedir.

Kaosun, kargaşanın, kavganın ve savaşların mezhepler üzerinden sürdürüldüğü modern çağda İmam-Hatip Lisesi müfredatında *İslâm Mezhepleri Tarihi* dersinin ihdas edilmesi, bu disipline ait öğretim programı ve metodun günümüz şartları içinde yeniden değerlendirilmesi ve geliştirilmesi, derslerde mezheplere dair objektif kriterlere bağlı kalınarak uzmanlar tarafından hazırlanmış ders kitapların okutulması, ayrıca mezheplerin ele alındığı konu başlıklarının öğrencilerin klasik ve güncel dinî hâdiseleri anlamlandırması ve kavramasına yardımcı olacak şekilde, birlikte yaşama kültürüne katkı sağlayacak nitelikte yeniden dizayn edilmesi şarttır.

KAYNAKÇA

Akpınar, Burhan. “Eğitimde Madde-Mana Dengesi Arayışı: İmam-Hatip Okulları”. *Eğitime Bakış Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*, 11/35 (2015): 12-18.

Alrahavi, Mohammad - vd. *Anadolu İmam-Hatip Liseleri Mesleki Araçça 11. Sınıf Ders Kitabı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2018.

Aşlamacı, İbrahim. *Pakistan Medreselerine Bir Model Olarak İmam-Hatip Okulları*. İstanbul: Dem Yayınları, 2014.

Aşlamacı, İbrahim. “Türkiye’nin İslam Eğitim Modeli: İmam-Hatip Okulları ve Temel Özellikleri”. *Turkish Studies=Türkoloji Araştırmaları (Dergi)* 9/5 (2014): 265-278-278.

Atay, Hüseyin - Yazıcıoğlu, M. Said. *İmam Hatip Liseleri İçin Kelam 12. Sınıf*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1989.

Aydın, Mehmet. *İmam Hatip Liseleri İçin Kelâm Dersleri Lise 3. Sınıf*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1984.

Aydın, Mehmet Zeki. “Dünden Bugüne İmam-Hatip Liseleri (Tarihî Gelişim)”. *Eğitime Bakış Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi* 11/35 (2015): 68-73.

Ayhan, Halis. “Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimine Genel Bakış”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Ö.S. (CUMH. 75)* (1999): 237-254-254.

Ayhan, Halis. *Türkiye’de Din Eğitimi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1999.

Birekul - Mehmet, Koyuncu- Ahmet. “Bir Model Arayışı Olarak Uluslararası İmam Hatip Liseleri”, *Muhafazakar Düşünce Dergisi* 10/40 (2014): 173-175.

Bozan, İrfan. *Devlet İle Toplum Arasında Bir Okul: İmam Hatip Liseleri, Bir Kurum: Diyanet İşleri Başkanlığı*. İstanbul: TESEV Yayınları, 2007.

Cabiri, Muhammed Abid. *İslam’da Siyasal Akıl*. Trc. Vecdi Akyüz. İstanbul: Kitabevi, 1997.

Çakır, Ruşen - vd. *İmam-Hatip Liseleri: Efsaneler ve Gerçekler*. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etütler Vakfı (TESEV), 2004.

Çınar, Fatih. “1924’TEN 2000’E KADAR UYGULANMIŞ OLAN İMAM HATİP LİSESİ ÖĞRETİM PROGRAMLARININ ANALİZİ ve KARŞILAŞTIRILMASI”. *Milli Eğitim Dergisi* 43/197 (01 Ocak 2013): 180-208.

Dalkılıç, Mehmet. “İslâm Dünyası Mezhep Savaşına Zorlanırken İmam Hatip Liselerinde İslam Mezhepleri Tarihi Eğitimi”. *100. Yılında İmam Hatip Liseleri Uluslararası Sempozyumu*. İstanbul: DEM (Değerler Eğitimi Merkezi). Erişim: 21 Haziran 2019. <http://ktp2.isam.org.tr/detayzt.php?navdil=tr&idno=336704&tarama=100.+Y%C4%B1%C4%B1nda+%C4%B0mam+Hatip+Liseleri>.

Diñçer, Nahid. *1913’ten Günümüze İmam-Hatip Okulları Meselesi*, İstanbul: Şûle Yayınları, 1998.

Ebû Zehra, Muhammed. *İslam’da Siyasi ve İtikadi Mezhepler Tarihi*. Trc. Abdulkadir Şener. İstanbul: Hisar Yayınevi, 1983.

Ekşi, Ahmet. *İmam Hatip Liseleri Fıkıh Ders Kitabı*. Ankara: MEB Devlet Kitapları, 2015.

Erkul, T. Rüştü. *Yeni Kelam Dersleri*. Ankara: Kardeş Maatbaası, 1963.

Fığlalı, Ethem Ruhî. “Hariciler”. *Diyanet İslam Ansiklopedi*. 16: 173. İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2002.

Fığlalı, Ethem Ruhi. *Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri*. İstanbul: Şa-to İlahiyat, 2011.

Firuzabâdi, Mecduddîn Muhammed b. Ya’kûb. *Kamusu’l-Muhît*, Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, 1987.

İbn Manzûr, Ebû’l-Fazl Muhammed b Mükerrrem b Ali el-Ensârî. *Lisanü’l-Arab*. Beyrut: Dârü’l-İhyai’t-Türasi’l-’Arabi, 1997.

Kahraman, Abdullah - Bayındır, Servet, Özdilek, Recep - Memduhoğlu, Adnan - Yılmaz, İbrahim - Özdemir, Ahmet. *Anadolu İmam Hatip Liseleri Fıkıh Okumaları*. Devlet Kitapları, İkinci Baskı (2015).

Karateke, Tuncay. “İmam Hatip Liselerine Dair Bazı Tespit ve Öneriler”. *Eğitime Bakış Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi* 11/35 (2015): 62-67.

Kavukçu, Fuad - Uludağ, Süleyman. *İmam-Hatip Liseleri VII. Sınıf Müfredatına Uygun Kelâm Dersleri*. t.y.

Kaya, Niyazi. "İmam-Hatip Liselerindeki Öğretmenlere Yönelik Düzenlenen Hizmetiçi Eğitim Faaliyetleri". *Eğitime Bakış Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi* 11/35 (2015).

Kaymakcan, Recep (İbrahim Aşlamacı ile beraber). "İmam Hatip Lisesi Literatürü Üzerine Biyografik Bir İnceleme". *Değerler Eğitimi Dergisi*, 9/22 (2011).

Kılavuz, U. Murat. *İmam Hatip-Anadolu İmam Hatip Lisesi Akaid ve Kelam Ders Kitabı* (Ankara, t.y.).

Kocaman, Kasım. "Osmanlı Medrese Sistemini Etkileyen Faktörler = Factors Affecting the Ottoman Madrasa System". *İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi (İMAD)* II/3 (2017): 400-427-427.

Koyuncu, Ahmet - Birekul, Mehmet. "Bir Model Arayışı Olarak Uluslararası İmam Hatip Liseleri". *Muhafazakâr Düşünce (Dergi)* 10/40 (2014): 171-188.

Kubat, Mehmet. "Dindar Bir Neslin Yetişmesinde 'Proje İmam-Hatip Liseleri'nin Anlam ve Önemi". t.y. <http://www.malatyam.com/Ky-2076-DINDAR-BIR-NESLIN-YETISMESINDE-PROJE-IMAM-HATIP-LISELERININ-ANLAM-VE-ONEMI.html>.

Kubat, Mehmet. "Güncel Mezhep Tartışmaları Ekseninde İmam-Hatip Müfredatının Değerlendirilmesi". *Uluslararası Geleceğin İnşasında İmam-Hatip Okulları Sempozyumu*. 357-375. Malatya: İnönü Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları, 2017.

Kubat, Mehmet. *İslam Mezhepleri Tarihi*. İstanbul: Kitap Dünyası, 2017.

Kubat, Mehmet. *İslam'ın İlk Döneminde İtikâdi İhtilaflar ve Sebepleri*. Konya: Selçuk Üniversitesi, 1997. <http://ktp2.isam.org.tr/detayzt.php?navdil=tr&idno=348298&tarama=KUBAT++Mehmet>.

Kutlu, Sönmez. *Mezhepler Tarihine Giriş*. 4. Bs. Dem Yayınları, 2016.

MEB Din Eğitimi Genel Müdürlüğü. Akaid ve Kelâm Dersi (11-12. Sınıflar) Öğretim Programı (t.y.).

MEB Din Eğitimi Genel Müdürlüğü. *Fıkıh Dersi (11. Sınıf) Öğretim Programı*, Ankara, 2014.

Nar, Ali. *İmam-Hatip Liseleri İçin İlm-i Kelâm Dersleri*. İstanbul: Selam Yayınları, 1984.

Onat, Hasan. "İslam Ortak Paydası ve Mezhep Gerçeği". İlahiyat Akademi 4/5 (Temmuz 2017): 11-36 .

Öcal, Mustafa. "Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* VII/7 (1998): 241-268-268.

Öz, Mustafa. *Başlangıçtan Günümüze İslam Mezhepleri Tarihi*. 4. Bs. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2016.

Öz, Mustafa. "Musta'liyye". *Diyanet İslam Ansiklopedi*. 32: 273-278. İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2006.

Özcan, Celal - Toker, İhsan. "Laiklik ve Sekülerleşme Bağlamında İmam Hatip Liselerinin Dünü, Bugünü, Yarını". *Eski Yeni: Anadolu İlahiyat Akademisi Araştırma Dergisi*. 35 (2017): 33-50-50.

Sarıkaya, Mehmet Saffet. *İslam Düşünce Tarihinde Mezhepler*. 7. Bs. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2017.

Subaşı, Necdet. "Bazı Öznellikler: Bir Tartışma Kriteri Olarak İmam-Hatip Okulları". *Muhafazakar Düşünce* 2/6 (2005): 101-106.

Şehristânî, Abdülkerim. *el-Milel ve'n-Nihal*. Beyrut, 1986.

Şimşek, Eyüp. "Çok Partili Dönemde Yeniden Din Eğitimi ve Öğretimine Dönüş Süreci (1946-1960)". *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. 49 (2013): 391-414-414.

Toker, İhsan - Özcan, Celal. "Laiklik ve Sekülerleşme Bağlamında İmam Hatip Liselerinin Dünü, Bugünü, Yarını". *Eski Yeni: Anadolu İlahiyat Akademisi Araştırma Dergisi*. 35 (2017): 33-50-50.

Turan, Osman. *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti*. 22. Bs. Ötüken Neşriyat, 2019.

Uludağ, Süleyman. *İmam-Hatip Okulları IV. Sınıf Müfredatına Uygun Kelâm Dersleri*, İstanbul: İrfan Yayınevi, 1969.

Uludağ, Süleyman. *İmam-Hatip Liseleri XI. Sınıf Müfredatına Uygun Kelâm Dersleri*, İstanbul: Marifet Yayınları, 1981.

“Uluslararası İmam Hatip Lisesi Öğrencisi Olma Fırsatı”. Erişim: 21 Haziran 2019. <http://www.meb.gov.tr>.

Ünsür, Ahmet. *Kuruluşundan Günümüze İmam-Hatip Liseleri*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2005.

Yıldırım, Ayfer. “Milli Bir Gençlik Yetiştirilmesi Ödevinde İmam-Hatiplerin Hâl-i Pür-Melâli”. *Eğitime Bakış Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*, 11/35 (2015): 42-46.

Yıldırım, Ramazan - Şimşekçakan, Musa - Altaş, Eşref. *İmam-Hatip Liseleri Kelâm Ders Kitabı*. Ankara: MEB Devlet Kitapları, 2010.

Zengin, Halise Kader. “Yapılandırmacı Yaklaşım”. <http://acikders.ankara.edu.t.y>.

İNTERNET SİTELERİ

● https://tr.wikipedia.org/wiki/İmam_hatip_lisesi.

●

https://dogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2014_01/31041352_ismam_hatip_liseleri

● [haftalik_ders_cizelgeleri_20142015.pdf](#)

● http://pendikaih1.meb.k12.tr/icerikler/uluslararasi-islam-hatip-lisesi-ogrencisi-olma-firsati_3170556.html

● <http://www.onder.org.tr/haber/turkiye-deki-proje-islam-hatip-liseleri.html>

● http://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/360/mod_resource/content/3/15_hafta-Yapilandirmaci_Yaklasim.pdf

● http://tese.org.tr/wp-content/uploads/2015/11/Imam_Hatip_Liseleri_Efsaneler_Ve_Gercekler.pdf

SUMMARY

One of the foremost secondary educational institutions that provide students for the Faculties of Theology and Islamic Sciences and qualified personnel to be employed in various functions at the Presidency of Religious Affairs is Imam-Hatip High Schools. Imam-Hatip High Schools represents a new type of educational institution that answers the needs of the society of the New Republican Turkey, which originates from the traditional education of *Nizamiyah Madrasahs* of Seljuks Dynasty and *Ottoman Madrasahs*.

When Imam-Hatip High Schools established officially for the first time, they had two official objectives: the first was to reconcile the political and social demands of religious citizens with that of the political and administrative structure of the Republic of Turkey which adopted secularism as one of its foundational tenets. The second objective was to train “imams” and “orators” in order to meet society’s needs of the “religious officials.” However, Imam-Hatip High Schools have always been institutions that represented something beyond the official objectives for society. Since the perception of this institution in the society was “religious-moral education institutions” rather than vocational high schools, this laid the groundwork for the formation of two separate groups namely: “supporters” and “opponents” of Imam-Hatip High Schools. The main reason why these schools have always been at the forefront of political polemics stems from the extraordinary interest that was shown by the religious and conservative sections of society, which constitute the main body of society and the opposing voices coming from those who define themselves as “secular” or “modern.” This particular group argues that Imam-Hatip High Schools go against the principles of the law on the unification of education.

From its inception to this day, Imam Hatip High Schools’ efforts on introducing the traditional side of the east along with the modern side of the west made these schools become a “model” for many other Muslim countries in recent years. Hence, this unique educational method of the Imam- Hatip Schools caught the attention of many countries in the Islamic world. Pakistan, among

other countries that follow this trend, leads the movement of following the curriculum of these schools. On the other hand, how the classical and current structure of sect, disposition, and current corresponds in the world of students is a question that remains unanswered. It is common knowledge that through the official curriculum, the students of Imam-Hatip High School learn about a variety of religious subjects but their training and knowledge about sects is not yet where we desire.

There are two main reasons why the students of Imam-Hatip High School are not educated in the desired level about sects: The first one is because Imam-Hatip High Schools curriculum does not include a separate *History of Sects*, *History of Islamic Sects*, *Contemporary Islamic Sects* or *Modern Religious Movements* and books that students read do not follow the discipline's methodology. Because Imam-Hatip High School's curriculum does not include a separate History of Sects class and since there are no books that were written by experts that adhere to the objective criteria, results in the inability to sufficiently explain to the students the significance of Islamic sects and make them better understand the fact that sects are not separate religions by themselves but they are different groups that occurred inevitably and even necessarily due to the natural development of the religion. Therefore, it is beyond doubt that an addition of a history of sects class that is built on the foundations of the true religion based on Quran and Hadith/Sunnah to the curriculum of Imam-Hatip Schools will help the students to perceive the sects in a better way and interpret the current religious issues in the best way possible.

The other reason is that in the courses such as *Kalam* and *Fiqh* the sufficient information about sects is not transmitted to students. This situation leads to having inadequately informed graduates of Imam-Hatip High School who are appointed as official clergy with titles such as Imam, Hatip, and Qur'an Course Manager. These graduates are not able to adequately fulfill their duties of informing, enlightening and leading the society concerning Islamic sects. However, a change in the Imam-Hatip High School's curriculum regarding a new course created to serve the purpose of disseminating knowledge about sects in accordance with the

understanding of the true religion will help Imam-Hatip High School graduates to enlighten, inform and lead the society.

Nature does not allow a vacuum. It is observed that the gap in this field is mostly filled by circles operating in the informal areas and they exploit the religion. As a result, the students of Imam-Hatip find it necessary to support a particular sect or a religious group and this leads to having pupils who wrongly perceive their sect as a religion and exclude other sects by arguing that they are outside of the religion. However, the reality is that sects are not separate religions, but they are natural developments of the religion which stems from different interpretations. Therefore, it is necessary to have a separate class in the name of History of Sects, History of Islamic Sects, Contemporary Islamic Sects or Modern Religious Movements and develop a methodology which is in accordance with the current developments of the world. In addition, it is vital to redesign the subject headings of the textbooks in order for the students to better understand and interpret both the classical and current religious topics.

This article reviews the curriculum of Imam-Hatip High Schools from 1963, when sectarian issues were first introduced in the textbooks, to this day in terms of educational methods related to the History of Islamic Sects. In addition, the article explores the ways of rearranging the curriculum of Imam-Hatip High School in accordance with contemporary problems and in this context, the article offers new ways of developing the curriculum in the light of new information and ways of interpretation that is available for us today.